

Institut za
razvoj mladih KULT

Analiza rezultata istraživanja položaja i potreba mladih Općine Ilijaš

Općina
Ilijaš

Impressum

Naslov:

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA POLOŽAJA I POTREBA MLADIH OPĆINE ILIJAŠ

Izdavač:

Institut za razvoj mladih KULT

Za izdavača:

Jasmin Bešić

Autori:

Aziz Đipa, Armin Ličina

Recenzenti:

Šeherzada Halimić, Jasmina Banjalučkić

Lektura:

Ifeta Palić

DTP:

Peđa Kazazović

Sarajevo, 2022.

Umnožavanja i besplatna distribucija publikacije dozvoljeni su uz pismeno odobrenje izdavača. Nije dopušteno mijenjanje bilo kojeg dijela sadržaja publikacije.

ANALIZA REZULTATA ISTRAŽIVANJA
POLOŽAJA I POTREBA MLADIH **OPĆINE ILIJAŠ**

Juni, 2022.

Lista skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
BHAS	Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine
CIK	Centralna izborna komisija Bosne i Hercegovine
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
FZS	Federalni zavod za statistiku
KM	Konvertibilna marka (valuta BiH)
KS	Kanton Sarajevo
KV	kvalificirani (radnik)
NVO	Nevladina organizacija
NKV	nekvalificirani (radnik)
NN	novčana naknada
NSS	niža stručna sprema
PKV	polukvalificirani (radnik)
Popis	Popis stanovništva u BiH 2013. godine
RSS	radno sposobno stanovništvo
SPSS	Statistical Package for the Social Sciences
SSS	srednja stručna sprema
Strategija	Strategija prema mladima
VKV	visokokvalificirani (radnik)
VSS	visoka stručna sprema
VŠS	viša školska sprema

Lista grafika

Grafik 1. Bračni status mladih u Ilijašu	12
Grafik 2. Broj članova domaćinstava u kojima žive mladi prema mjestu boravka (pregled se odnosi na stanja unutar kategorija gradsko/vangradsko te ukupni uzorak)	13
Grafik 3. Radni status ispitanika	13
Grafik 4. Visoko obrazovanje u Kantonu Sarajevo	21
Grafik 5. Nivo obrazovanja mladih u Ilijašu	22
Grafik 6. Razlozi prestanka školovanja	23
Grafik 7. Adekvatnost obrazovanja	24
Grafik 8. Unapređenje formalnog obrazovanja	25
Grafik 9. Praktična nastava u obrazovanju	25
Grafik 10. Neformalno obrazovanje	27
Grafik 11. Želja za pohađanjem neformalnog obrazovanja u Ilijašu	27
Grafik 12. Zaposlenost mladih u Ilijašu	31
Grafik 13. Razlozi nezaposlenosti mladih	31
Grafik 14. Vrsta ugovora	32
Grafik 15. Odnos obrazovanja i radnog mjesta	33
Grafik 16. Redovnost isplate naknada za rad	34
Grafik 18. Praksa podmićivanja za posao u javnoj administraciji ili privatnoj firmi	35
Grafik 19. Najbolje radno mjesto	36
Grafik 20. Spremnost za pokretanjem vlastitog biznisa	37
Grafik 21. Podrška za pokretanje vlastitog biznisa	37
Grafik 22. Stambena zbrinutost mladih u Ilijašu	40
Grafik 23. Prihodi mladih u Ilijašu	41
Grafik 24. Primanja domaćinstava u kojima žive mladi	42
Grafik 25. Stipendiranje mladih	43
Grafik 26. Zadovoljstvo vlastitim životom	44
Grafik 27. Percepcija budućnosti	44
Grafik 28. Sistematski pregled	46
Grafik 29. Razlozi za provođenje sistematskog pregleda	47
Grafik 30. Zadovoljstvo uslugama koje pruža dom zdravlja	48
Grafik 31. Vrsta zdravstvenog osiguranja	49

Grafik 32. Konzumiranje duhana	50
Grafik 33. Bavljenje sportom	51
Grafik 34. Zainteresiranost za kulturu i umjetnost	54
Grafik 35. Dostupnost kulturnih sadržaja	54
Grafik 36. Interes za posjetom kulturnim sadržajima	55
Grafik 37. Zadovoljstvo podrškom kulturnim sadržajima	55
Grafik 38. Zanimanje za politiku	58
Grafik 39. Učinkovitost pojedinih načina na koje se može utjecati na promjene u društvu	59
Grafik 40. Glasanje mladih na izborima	59
Grafik 41. Razlozi neglasanja kod mladih	60
Grafik 42. Utjecaj mladih na odluke koje se donose na lokalnom nivou	61
Grafik 43. Članstvo i rad u organizacijama	61
Grafik 44. Putovanje u inostranstvo	62
Grafik 45. Učešće u programima	63
Grafik 46. Odlazak iz BiH	64
Grafik 47. Zainteresiranost za odlazak u inostranstvo	64
Grafik 48. Planovi za odlazak iz BiH	65
Grafik 49. Korištenje društvenih mreža	67
Grafik 50. Korištenje medija	68
Grafik 51. Aspekti identiteta mladih	70
Grafik 52. Kriteriji za odabir prijatelja	71
Grafik 53. Stupanje u brak s osobom druge nacionalnosti	71
Grafik 54. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom	73
Grafik 55. Oblici nasilja kojima su mladi izloženi	74
Grafik 56. Detekcija psihičkog nasilja	75
Grafik 57. Žene kao žrtve nasilja	75
Grafik 58. Utjecaj pandemije COVID-19 na mlade	77
Grafik 59. Ocjena rada institucija tokom pandemije COVID-19	78

Popis tabela

Tabela 1. Uzorak za općinu Ilijaš	11
Tabela 2. Stratifikacija uzorka mladih u odnosu na demografske karakteristike populacije mladih općine Ilijaš	11
Tabela 3. Broj mladih unutar kantona u FBiH	14
Tabela 4. Broj mladih po općinama i gradovima u Kantonu Sarajevo	15
Tabela 5. Osnovno obrazovanje	19
Tabela 6. Srednje obrazovanje	20
Tabela 7. Slobodno vrijeme mladih	66

Sadržaj

KARAKTERISTIKE UZORKA	11
OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH	18
Osnovno obrazovanje	18
Srednje obrazovanje	19
Visoko obrazovanje	21
Mladi i nivo obrazovanja	21
Prestanak daljeg školovanja	22
Kvalitet nastave	24
Praktična nastava	25
Neformalno obrazovanje	26
RAD, ZAPOSŁJAVANJE I PREDUZETNIŠTVO MLADIH	30
Tržište rada	32
Usklađenosť obrazovanja i radnog mjesta	33
Redovnosť isplate naknada za rad	34
Mito i korupcija pri zapošljavanju	34
Preduzetništvo mladih	36
Stambena politika	40
Primanja	41
Stipendije	42
Zadovoljstvo vlastitim životom i percepcija budućnosťi	43
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA	46
Sistematski pregled	46
Ginekološki pregled	47
Zdravstvene usluge	48
Zdravstveno osiguranje	49
Konzumiranje duhana, alkohola, nargile i narkotika	49
Bavljenje sportom	51

KULTURA I UMJETNOST	54
AKTIVIZAM MLADIH (UČEŠĆE I VOLONTIRANJE)	58
Zanimanje za politiku	58
Utjecaj mladih na promjene	58
Utjecaj mladih na donošenje odluka	60
Članstvo mladih u organizacijama	61
MOBILNOST MLADIH	62
Putovanja i mladi	62
Napuštanje države	63
SLOBODNO VRIJEME	66
Informiranje	67
IDENTITET MLADIH	70
SIGURNOST	72
Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom i službenicima	72
Oblici nasilja među mladim osobama	73
PANDEMIJA COVID-19	76
Obrazovanje	80
Zapošljavanje	80
Zdravstvo	81
Programi za mlade	81
Komunikacija	81

UVOD I METODOLOGIJA

Početakom 2022. g. Institut za razvoj mladih KULT uradio je istraživanje o položaju i potrebama mladih općine Ilijaš. Općina Ilijaš prvi put realizira istraživanje položaja i potreba mladih s područja ove lokalne zajednice, koristeći metodologiju koju je Institutu koristio za niz drugih istraživanja o mladima na lokalnom i višim nivoima vlasti.

Terenski rad na prikupljanju podataka i anketiranje mladih s područja Ilijaša realizirani su u periodu od januara do marta 2022. g. Prilikom prikupljanja podataka angažirani su anketari s područja Ilijaša, a koji su i sami mlade osobe, u dobi od 18 do 30 godina starosti. Na ovaj način je istraživanje postalo dodatno inkluzivno za mlade, koji su pokazali visok nivo odgovornosti i profesionalnosti tokom prikupljanja odgovora na ankete, čime su dali direktan doprinos kvalitetu ovog dokumenta.

Za potrebe ovog istraživanja korišten je standardizirani upitnik o ispitivanju položaja i potreba mladih, koji Institut koristi za sva istraživanja ovog tipa. Upitnik svoju bazu crpi iz upitnika Evropskog statističkog ureda (Eurostat) o položaju i potrebama mladih u Evropskoj uniji (EU) uz određene prilagodbe lokalnim uslovima u BiH. Na ovaj način rezultati istraživanja uporedivi su s rezultatima istraživanja koje je Institut proveo ranije za druge nivoe vlasti (kantoni, entiteti, državni nivo) i u drugim lokalnim zajednicama te s istraživanjima Eurostata u EU.

U skladu sa Zakonom o mladima FBiH,¹ mladima se smatraju sve osobe u dobi od 15 do 30 godina starosti. Kako bismo imali reprezentativan uzorak za potrebe ovog istraživanja, koristili smo metodu slučajnog uzorkovanja uz pripremu hodograma za anketare na terenu koji sprečava selektivno anketiranje po preferencijama anketara. Na ovaj način se eliminiraju konfundirajuće varijable koje mogu utjecati na rezultate istraživanja, a proističu iz pristrasnog uzorka.

U osnovnoj postavci, na početku planiranja istraživanja i definiranja uzorka, svaka mlada osoba s područja Ilijaša imala je jednaku mogućnost da bude ispitanik ovog istraživanja. Prilikom istraživanja uzete su u obzir određene demografske karakteristike kao što su spol, godine i omjer mladih iz gradskog i vangradskog područja općine Ilijaš.

Tokom prikupljanja podataka anketirano je ukupno 365 mladih iz Ilijaša. Veličina uzorka omogućava prisustvo greške opaženih podataka od $\pm 5\%$, s nivoom pouzdanosti od 95%. S obzirom na to da je rađena kalkulacija na uzorku, a ne na populaciji, greške mjerenja su sastavni dio svakog istraživanja ovog tipa i neminovne su jer uzorak nikada u potpunosti ne može oslikati stanje u populaciji. Na osnovu parametara o margini greške i nivou pouzdanosti, može se reći da rezultati i podaci koji su prikazani u ovoj analizi mogu imati odstupanje od $\pm 5\%$ u odnosu na opažene i prikazane vrijednosti.

U svrhu analiziranja podataka za ove svrhe korišten je računarski program pod nazivom Statistički paket za društvene nauke (IBM Statistical Package for the Social Sciences SPSS). Ovaj programski paket namijenjen je statističkoj obradi podataka, a rezultati su prikazani u tabelama i graficima te interpretirani kroz objašnjenja u kraćim tekstovima.

¹ Zakon o mladima Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH", br. 36/2010).

Pri izradi ove analize, pored analiza koje je ranije proveo Institut, korišteni su podaci državnih institucija: Agencije za statistiku Bosne i Hercegovine, Zavoda za statistiku Federacije Bosne i Hercegovine, Zavoda za statistiku i informatiku Kantona Sarajevo, kao i drugih relevantnih institucija.

Istraživanje položaja i potreba mladih organizirano je oko više tema relevantnih za život mladih. Tematske oblasti u kojima smo propitivali stavove, mišljenja i ponašanja mladih prikazane su ispod:

Obrazovanje i nauka mladih

Rad, zapošljavanje i preduzetništvo mladih

Socijalna briga mladih

Zdravstvena zaštita mladih

Kultura i sport mladih

Aktivizam (učesće, volontiranje, mobilnost, migracije) mladih

Sigurnost mladih

COVID-19 i mladi (mladi u vrijeme pandemije).

Struktura dokumenta analize prati ove tematske oblasti te su i nalazi istraživanja organizirani oko ovih tema.

Informacija koju je bitno imati u vidu prilikom čitanja ovog dokumenta tiče se zakonskog okvira koji uređuje domen mladih u FBiH. Zakon o mladima Federacije BiH usvojen je 2010. godine, te su u ovom zakonu definirane oblasti od interesa za mlade.

Također, kada su u pitanju statistički podaci, prvi poslijeratni popis stanovništva proveden je 2013. godine i, iako je proveden prije 9 godina, uzet je kao referentna tačka za demografske karakteristike mladih u ovoj analizi.

Jedinica lokalne samouprave općina Ilijaš locirana je u centralnom dijelu Bosne i Hercegovine (BiH), udaljena od Sarajeva 20-ak km u pravcu sjeverozapada. Ilijaš administrativno pripada Kantonu Sarajevo Federacije Bosne i Hercegovine. Površina općine iznosi oko 309 kvadratnih kilometara.² Ilijaš je smješten na nadmorskoj visini od 450 do 1200 m. Za potrebe razumijevanja određenih segmenata ove analize potrebno je imati u vidu i informaciju da je prostor koji zauzima općina moguće podijeliti na dvije cjeline: donji i gornji Ilijaš.

Svojim rubnim dijelovima graniči s velikim brojem lokalnih zajednica: Visoko, Breza, Vareš, Olovo (pripadaju Zeničko-dobojskom kantonu), Sokolac i Istočni Stari Grad (pripadaju Republici Srpskoj) i Vogošća, Stari Grad, Novi Grad, Centar i Ilidža (pripadaju Kantonu Sarajevo).

² Zavod za informatiku i statistiku KS: Statistički bilten – Kanton Sarajevo u brojkama, godina XXI, 2021. (dostupno na: https://zis.ks.gov.ba/sites/zis.ks.gov.ba/files/kanton_u_brojkama_2_novo.pdf [pristupljeno: 4. 4. 2022]).

KARAKTERISTIKE UZORKA

Uzorak uzet za ovo istraživanje određen je na osnovu popisa stanovništva iz 2013. godine.³ Iako je posljednji popis izvršen prije 9 godina, nažalost trenutno je to najsveobuhvatniji i najpouzdaniji podatak na osnovu kojeg se mogu odrediti demografske karakteristike i uzorak za potrebe istraživanja.

Prema podacima iz popisa, Ilijaš je imao 4.795 osoba starosti od 15 do 30 godina, što je predstavljalo 24,46% ukupnog stanovništva ove općine. Gledano po dobnim petogodištima, mladih je najviše bilo u dobi od 25 do 30 godina (37,08%).

Tabela 1. Uzorak za općinu Ilijaš

	UKUPNO STANOV.	M	Ž	15-19	20-24	25-30	15-30	%	UKUPNO ISPITANIH	M	Ž
Općina	19.603	9.381	10.222	1.440	1.577	1.778	4.795	24,46%	365	48,2%	51,8%
Ilijaš		47,85%	52,15%	30,03%	32,89%	37,08%					

Izvor: Agencija za statistiku BiH i Federalni zavod za statistiku FBiH

U nastavku je prikazana stratifikacija realiziranog uzorka naspram ključnih demografskih varijabli iz posljednjeg popisa.

Tabela 2. Stratifikacija uzorka mladih u odnosu na demografske karakteristike populacije mladih općine Ilijaš

	Disagregacija	Veličina uzorka	Postotak (uzorak)	Populacijski podaci (izvori: Popis 2013. i FZS)
Spol	Ženski	189	51,8%	47,85%
	Muški	176	48,2%	52,15%
Mjesto prebivališta	Gradsko	92	25,2%	25,1%
	Vangradsko	273	74,8%	74,9%

³ Agencija za statistiku BiH [online] Popis 2013. (dostupno na: <https://www.popis.gov.ba/popis2013/knjige.php?id=0> [pristupljeno: 31. 3. 2022]).

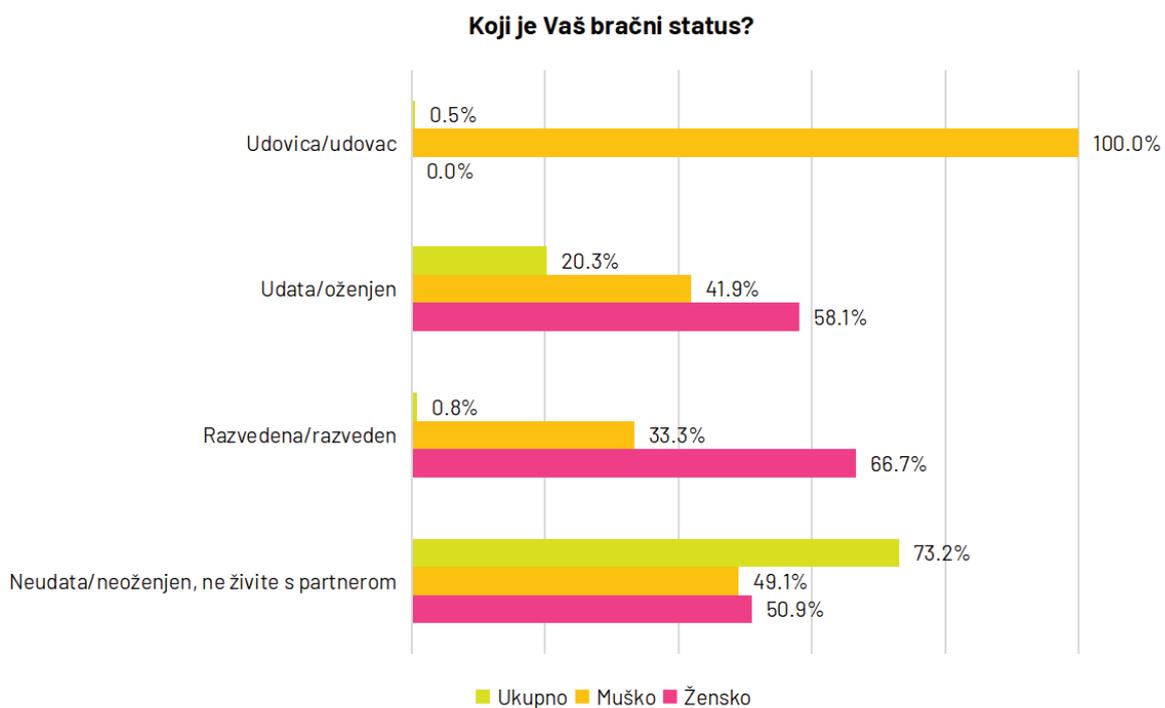
Dob	15-19	126	34,5%	30,03%
	20-24	125	34,2%	32,89%
	25-30	114	31,2%	37,08%
Total		365	100%	100%

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT, Federalni zavod za statistiku i Popis 2013.

Kada je u pitanju spolna struktura, ispitan je veći broj žena u odnosu na muškarce jer i populacijska raspodjela spola pokazuje da u Ilijašu živi više žena nego muškaraca.

U nastavku su ključne informacije o demografskim karakteristikama ispitanog uzorka.

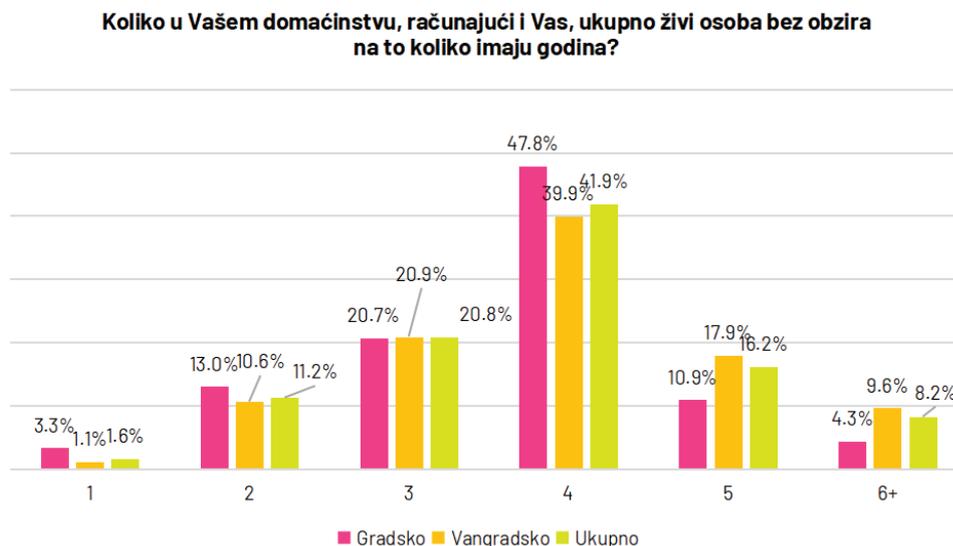
Grafik 1. Bračni status mladih u Ilijašu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Najviše mladih u Ilijašu je neudato/neoženjeno ili ne živi s partnerom (73,2%), dok oženjenih/udatih ima 20,3%. U skladu i s očekivanjima, najveći udio udatih/oženjenih mladih je u dobnoj grupi od 25 do 30 godina starosti (74,3%).

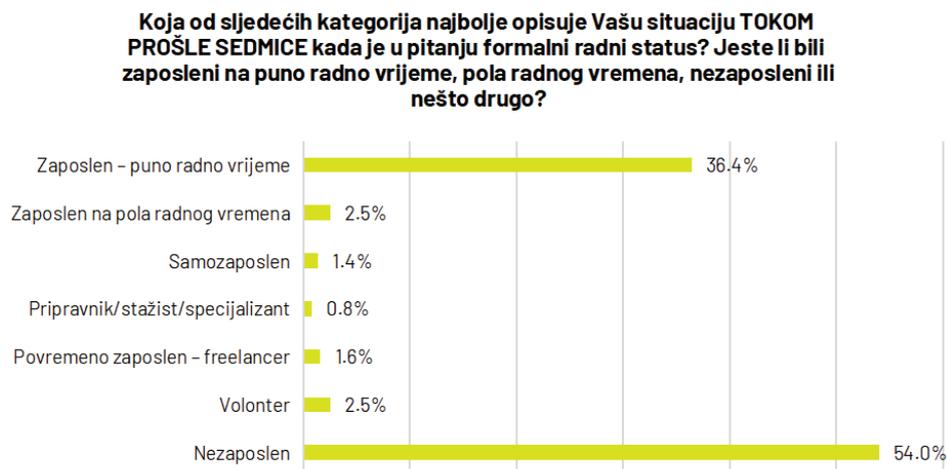
Grafik 2. Broj članova domaćinstava u kojima žive mladi prema mjestu boravka (pregled se odnosi na stanja unutar kategorija gradsko/vangradsko te ukupni uzorak)

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi u Ilijašu uglavnom žive u domaćinstvima koja broje 3 do 4 člana (do 5 članova u vangradskim sredinama). Na osnovu gornjeg grafika vidljivo je da stanje po broju članova domaćinstva mladih iz gradske sredine ne odstupa primjetno u odnosu na broj članova domaćinstva mladih iz vangradskih sredina kada domaćinstvo ima do 4 člana. Mladi u domaćinstvima s 5 ili više članova u većoj mjeri žive u vangradskim sredinama.

Grafik 3. Radni status ispitanika

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Po pitanju radnog statusa, najviše mladih iz uzorka je nezaposleno (54%), dok se njih 42,7% izjasnilo da ima neki vid zaposlenja, pri tome dominira zaposlenje na puno radno vrijeme.

Prema podacima iz Popisa, udio mladih u dobi od 15 do 29 godina starosti u ukupnom stanovništvu FBiH iznosi 21%. Posmatrajući pojedinačno kantone, kanton s najvećim udjelom mladih u ukupnoj populaciji je Unsko-sanski kanton s 23%. Kanton Sarajevo se s 20% mladih u ukupnoj populaciji stanovništva nalazi ispod entitetskog prosjeka. Kada je u pitanju apsolutni broj mladih koji žive u nekom kantonu, Kanton Sarajevo se nalazi na drugom mjestu, odmah iza Tuzlanskog kantona, s 83.805 mladih.

Tabela 3. Broj mladih unutar kantona u FBiH

	Ukupno stanovništvo	15-19	20-24	25-29	Ukupno mladih	Udio mladih u ukupnom stanovništvu (%)
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE	2.219.220	161.881	150.902	164.203	476.986	21%
TUZLANSKI KANTON	445.028	32.263	31.620	33.046	96.929	22%
KANTON SARAJEVO	413.593	26.388	25.484	31.933	83.805	20%
ZENIČKO-DOBOJSKI KANTON	364.433	27.674	25.340	27.092	80.106	22%
UNSKO-SANSKI KANTON	273.261	21.328	19.541	20.912	61.781	23%
SREDNJOBOSANSKI KANTON	254.686	19.819	17.764	19.067	56.650	22%
HERCEGOVAČKO-NERETVANSKI KANTON	222.007	16.497	14.626	15.752	46.875	21%
ZAPADNOHERCEGOVAČKI KANTON	94.898	7.379	6.886	6.575	20.840	22%
KANTON 10	84.127	5.779	5.363	5.401	16.543	20%
POSAVSKI KANTON	43.453	3.016	2.841	2.823	8.680	20%
BOSANSKOPODRINJSKI KANTON	23.734	1.738	1.437	1.602	4.777	20%

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Popis 2013.4; 5

Ako posmatramo samo Kanton Sarajevo i lokalne zajednice koje ulaze u njegov sastav, Ilijaš je, poslije Trnova (FBiH), zajednica s najmanjim brojem mladih.

4 Federalni zavod za statistiku [online] (dostupno na: <http://www.px-web.fzs.gov.ba> [pristupljeno: 11. 4. 2022]).

5 Dostupna online baza podataka Popisa 2013. omogućava odabir dobnih kategorija stanovništva po pojedinačnim godinama ili po petogodištima. Iz praktičnih razloga u ovoj analizi odabran je prikaz po petogodištima, koji omogućava presjek dobne kategorije na 29 godina starosti, a ne na 30 godina, dokle se inače definira dobna kategorija mladih.

Međutim, posmatrajući procentualni udio mladih u ukupnom stanovništvu po lokalnim zajednicama u KS, Ilijaš je općina s najvećim postotkom mladih u općoj populaciji (23%) te je iznad prosjeka kantona (20%), ali i FBiH (21%).

Tabela 4. Broj mladih po općinama i gradovima u Kantonu Sarajevo

Lokalna zajednica	Stanovništvo	Ukupno	15-19	20-24	25-29	Ukupno mladih	% mladih u ukupnom stanovništvu
Kanton Sarajevo	Ukupno	413.593	26.388	25.484	31.933	83.805	20 %
	Žene	218.432	12.892	12.639	16.397	41.928	19 %
Novi Grad Sarajevo	Ukupno	118.553	7.216	6.821	9.236	23.273	20 %
	Žene	62.818	3.582	3.468	4.801	11.851	19 %
Iliđa	Ukupno	66.730	4.839	4.537	5.189	14.565	22 %
	Žene	34.371	2.320	2.190	2.612	7.122	21 %
Novo Sarajevo	Ukupno	64.814	3.701	3.789	5.196	12.686	20 %
	Žene	35.234	1.794	1.952	2.786	6.532	19 %
Centar Sarajevo	Ukupno	55.181	3.158	2.985	3.995	10.138	18 %
	Žene	29.812	1.590	1.500	2.090	5.180	17 %
Stari Grad Sarajevo	Ukupno	36.976	2.301	2.178	2.822	7.301	20 %
	Žene	19.494	1.111	1.081	1.430	3.622	19 %
Vogošća	Ukupno	26.343	1.856	1.876	2.149	5.881	22 %
	Žene	13.737	923	869	1.115	2.907	21 %
Hadžići	Ukupno	23.891	1.818	1.653	1.836	5.307	22 %
	Žene	11.977	827	783	832	2.442	20 %
Ilijaš	Ukupno	19.603	1.440	1.577	1.441	4.458	23 %
	Žene	10.222	717	758	703	2.178	21 %
Trnovo (FBiH)	Ukupno	1.502	59	68	69	196	13 %
	Žene	767	28	38	28	94	12 %

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Popis 2013.6

Obrazovanje i nauka mladih

OBRAZOVANJE I NAUKA MLADIH

Osnovno obrazovanje

Na području općine Ilijaš djeluje ukupno pet osnovnih škola, od čega su četiri javne, dok je jedna privatna obrazovna ustanova. Tri osnovne škole od ukupno njih pet imaju i svoje područne škole, kojih ima ukupno 8. Ispod su navedene osnovne škole (centralne) s područnim školama koje im pripadaju:

1. Javna ustanova Osnovna škola «Hašim Spahić»;
2. Javna ustanova Osnovna škola «Stari Ilijaš» s područnim školama:

Područna škola "Misoča";
Područna škola "Malešići";
Područna škola "Bioča";

3. Javna ustanova Osnovna škola "Srednje" s područnim školama:

Područna škola "Gajevi";
Područna škola "Dragoradi";
Područna škola "Kamenica";

4. Javna ustanova Osnovna škola "Podlugovi" s područnim školama:

Područna škola "Ljubnići";
Područna škola "Lješevo";

5. Privatna ustanova Osnovna škola "Đulistan".

Također, u Ilijašu djeluje i jedna osnovna muzička škola, koja predstavlja područno odjeljenje Muzičke i baletne škole Novo Sarajevo.

Općina Ilijaš bilježi pad u broju upisanih učenika u posljednjih nekoliko školskih godina. Broj upisanih učenika u pet centralnih osnovnih škola u Ilijašu u školskoj 2018/2019. godini bio je 2.111, u školskoj 2019/2020. g. taj broj je iznosio 2.065, dok je u školskoj 2020/2021. g. broj upisanih učenika bio 2.013. Pad broja upisanih učenika u osnovne škole od 2018. g. do 2020. g. iznosio je 4,6%.

U istom ovom periodu Kanton Sarajevo bilježi rast broja upisanih učenika u osnovne škole. Godine 2018/2019. upisana su 37.374 učenika u osnovne škole, dok je 2020/2021. g. upisano 37.790 učenika. Porast broja upisanih učenika iznosio je

1,1%.

Tabela 5. Osnovno obrazovanje

	2019/2020. školska godina				2020/2021. školska godina			
	Škole	Upisani učenici		Završili školu, 2018/19.	Škole	Upisani učenici		Završili školu, 2019/20.
		Ukupno	Učenice			Ukupno	Učenice	
Kanton Sarajevo								
Redovno/redovito obrazovanje	92	37.423	18.314	3.790	92	37.790	18.586	3.676
Škole za djecu i osobe s posebnim potrebama	4	253	91	36	4	253	93	28
Osnovne muzičke/glazbene škole	4	1.405	878	-	4	1.275	739	-
Općina Ilijaš								
Redovno/redovito obrazovanje (centralne škole)	5	2.065	1.032	242	13	2.013	1.003	223
Osnovne muzičke/glazbene škole	1	130	85	-	1	67	33	-

Izvor: Zavod za informatiku i statistiku KS,⁷ Federalni zavod za statistiku⁸

Pad broja upisanih učenika prati i pad broja učenika koji su završili osnovnu školu školske 2019/20. i školske 2020/21. godine. Međutim, pad broja učenika koji završavaju osnovno obrazovanje nije tako predvidljiv i stabilan u smislu trenda kao što je to situacija s brojem upisanih učenika.

Srednje obrazovanje

U Ilijašu djeluju dvije srednje škole, jedna je javna i predstavlja srednju školu s više obrazovnih usmjerenja (JU Srednjoškolski centar "Nedžad Ibrišimović"), dok je druga privatna (Perzijsko-bosanski koledž sa internatom, lociran u Lješevu).

Broj upisanih učenika u srednje škole u Kantonu Sarajevo ima u određenoj mjeri negativan trend, ali on nije toliko

7 Zavod za informatiku i statistiku KS, Statistički bilten Kanton Sarajevo u brojkama 2019, 2021.

8 Federalni zavod za statistiku [online] (dostupno na: <http://fzs.ba/index.php/2021/06/30/kantoni-u-brojkama/> [pristupljeno: 20.4.2022]).

predvidljiv. Naime, broj upisanih učenika srednje škole u školskoj 2018/2019. g. bio je 15.307, dok je u školskoj 2019/2020. g. upisano 14.737 učenika u srednje škole. Međutim, u školskoj 2020/2021. g. upisano je 14.825 učenika u srednje škole u Kantonu Sarajevo. Dakle, primjetan je pad broja upisanih učenika u periodu od 2018. g. do 2020. g. i to za 3,15% (482 učenika), s tim da taj trend ima određena variranja u akademskim godinama.

Kada je u pitanju lokalna zajednica, odnosno područje Ilijaša, nije primjetan značajan stabilan trend pada broja učenika u srednjim školama. Pregledom podataka za posljednje dvije školske godine možemo vidjeti da je broj upisanih učenika u srednje škole relativno stabilan, dok broj učenika koji završavaju srednje obrazovanje ima određeni pad, ali je on marginalan i na nivou oscilacija koje nisu systemske prirode. Situacija je ista kada u pregledni okvir dodamo i školsku 2018/2019. godinu. Naime, tada je broj upisanih učenika u srednje škole bio 450, dok je 112 učenika završilo srednje obrazovanje 2018. g.

Stabilan broj srednjoškolaca u posljednje tri školske godine zastupljen je u svim srednjim školama koje egzistiraju u Ilijašu. Naime, srednje trogodišnje kao i četverogodišnje (tehničke škole i gimnazija) bilježe stabilan broj upisanih učenika.

Dakle, iako je prisutan trend pada broja učenika u osnovnim školama, u srednjim školama na području Ilijaša nije evidentiran trend smanjenja broja učenika.

Tabela 6. Srednje obrazovanje

	2019/2020. školska godina				2020/2021. školska godina			
	Škole	Upisani učenici		Završili školu, 2018/19.	Škole	Upisani učenici		Završili školu, 2019/20.
		Svega	Učenice			Svega	Učenice	
Kanton Sarajevo	40	14.737	7.304	4.121	40	14.825	7.397	3.896
Općina Ilijaš	2	447	208	125	2	449	197	117
Gimnazije	-	193	109	56	-	195	104	50
Tehničke i srodne škole	-	88	32	19	-	93	30	19
Stručne/strukovne škole	-	166	67	50	-	161	63	48

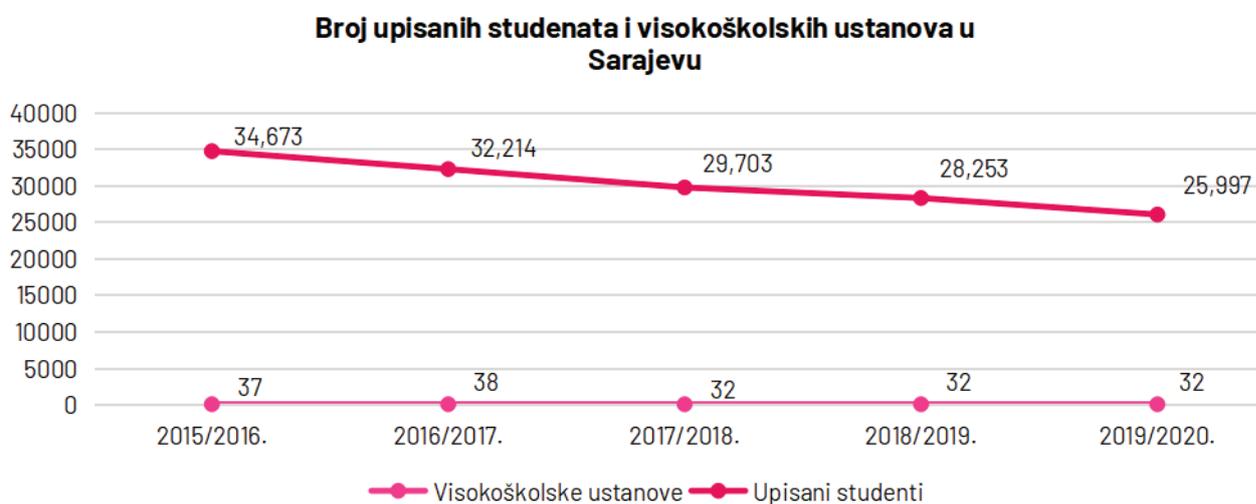
Izvor: Zavod za informatiku i statistiku KS9

Visoko obrazovanje

Na području općine Ilijaš ne egzistiraju visokoškolske ustanove. Visokoškolsko obrazovanje skoncentrirano je u Sarajevu, te su učenici koji iz Ilijaša upisuju studij fokusirani primarno na visokoškolske ustanove u Sarajevu.

Državni i privatni fakulteti u Sarajevu bilježe trend pada broja upisanih studenata u posljednjih nekoliko godina.

Grafik 4. Visoko obrazovanje u Kantonu Sarajevo

Izvor: Zavod za informatiku i statistiku KS10

Mladi i nivo obrazovanja

Mladi u Ilijašu najčešće imaju završeno srednje obrazovanje, te njih 55,9% ima završenu trogodišnju ili četverogodišnju srednju školu. Fakultetski obrazovanih mladih ima 20,1% (uključujući prvi, drugi i treći stepen fakultetskog obrazovanja). Podatak koji se odnosi na završenu samo osnovnu školu (ili nezavršenu) ne znači nužno da su to mladi koji nisu nastavili obrazovanje. U ovoj kategoriji su i mladi koji su još u procesu pohađanja osnovne škole (9. razredi) ili srednje škole, a pri tome imaju kompletiranu samo osnovnu školu. Pitanje na koje su mladi odgovarali je u svojoj instrukciji govorilo da navedu najviši stepen obrazovanja koji su kompletirali, a ne koji trenutno pohađaju.

Grafik 5. Nivo obrazovanja mladih u Ilijašu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Posmatrajući spolne razlike, važno je istaknuti da žene (14,3%) znatno češće u odnosu na muškarce (7,4%) imaju završen prvi stepen visokog obrazovanja (fakultet, bachelor, bakalaureat). Razlike nisu izražene za drugi stepen obrazovanja (magisterij). Također, srednje četverogodišnje škole češće upisuju (i završavaju) žene (48,7%) u odnosu na muškarce (40,9%). S druge strane, muškarci (17%) znatno češće upisuju i završavaju srednje trogodišnje škole u odnosu na žene (5,3%).

Analiza po mjestu boravka mladih pokazala je da mladi iz gradskih sredina (18,5%) imaju češće završen prvi nivo visokog obrazovanja u odnosu na mlade iz vangradskih sredina (8,4%). Razlika nije uočena na drugom i trećem nivou visokog obrazovanja. Također, mladi iz vangradskih sredina (59,7%) češće imaju završenu (samo) srednju školu (i trogodišnju i četverogodišnju) u odnosu na mlade iz gradskih sredina (44,5%).

Prestanak daljeg školovanja

Ispitivanje uzroka prekida školovanja kod mladih osoba sastavni je dio svake analize o položaju i potrebama mladih. Prema kriterijima Evropske unije, mladi u dobi između 18 i 24 godine koji su najviše završili srednju trogodišnju školu i nisu nastavili dalje obrazovanje posmatraju se kao grupa mladih koja prerano napušta obrazovni sistem.

Za mlade u Ilijašu primarni razlog nenastavljanja školovanja jeste pronalazak stalnog zaposlenja, odnosno za 17,5% mladih.

Jedan od razloga koje vrijedi istaknuti, a zbog kojih mladi ne nastavljaju školovanje, jeste i manjak perspektive koju mladi vide u nastavku školovanja. Također, razlozi finansijske prirode za prekid školovanja su i dalje prisutni.

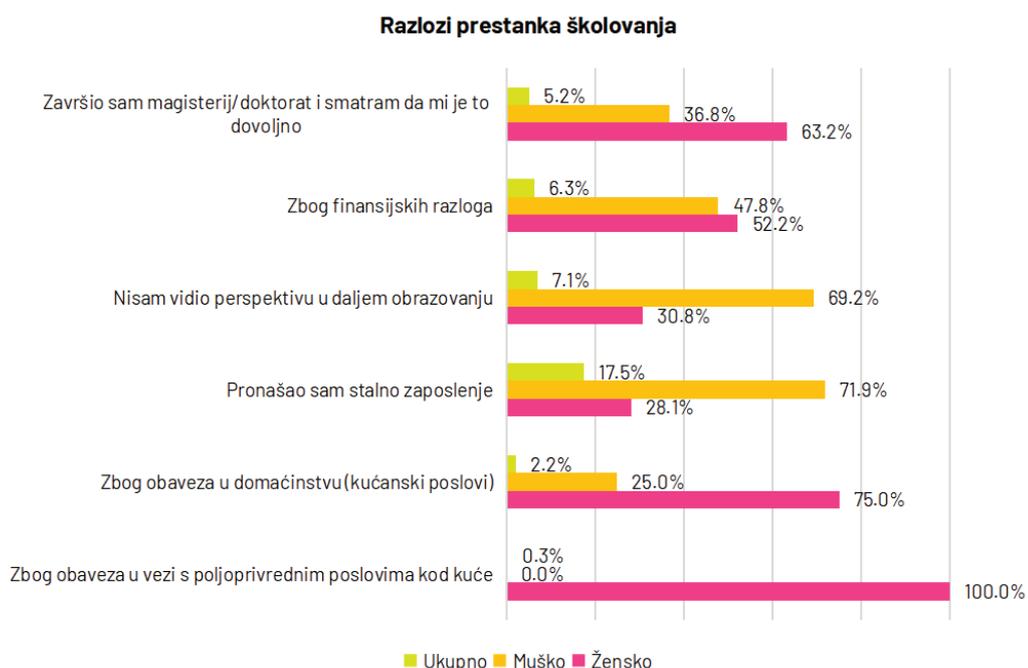
Ispitujući spolne razlike kod prestanka školovanja, vrijedi istaknuti podatak da je pronalazak stalnog zaposlenja mnogo istaknutiji razlog prekida/nenastavljanja školovanja kod muškaraca u odnosu na žene.

Također, za muškarce je nedostatak perspektive u nastavku obrazovanja mnogo izraženiji razlog nenastavka školovanja u odnosu na žene. Žene u nešto malo većoj mjeri ne nastavljaju školovanje zbog finansijskih razloga u odnosu na muškarce, ali ta razlika nije značajno izražena.

Također, vrijedi istaknuti da žene u mnogo većoj mjeri u odnosu na muškarce ne nastavljaju školovanje zbog obavljanja kućanskih poslova, ali ukupni broj mladih kojima je ovo razlog prestanka školovanja iznosi 2,2% te ne predstavlja jedan od dominantnih razloga za prekid obrazovanja.

Važno je napomenuti da se napuštanje obrazovanja u ovom kontekstu odnosi na napuštanje bilo kojeg upisanog, a potom napuštenog nivoa obrazovanja, a ne samo na pojavu preranog napuštanja obrazovanja.

Grafik 6. Razlozi prestanka školovanja

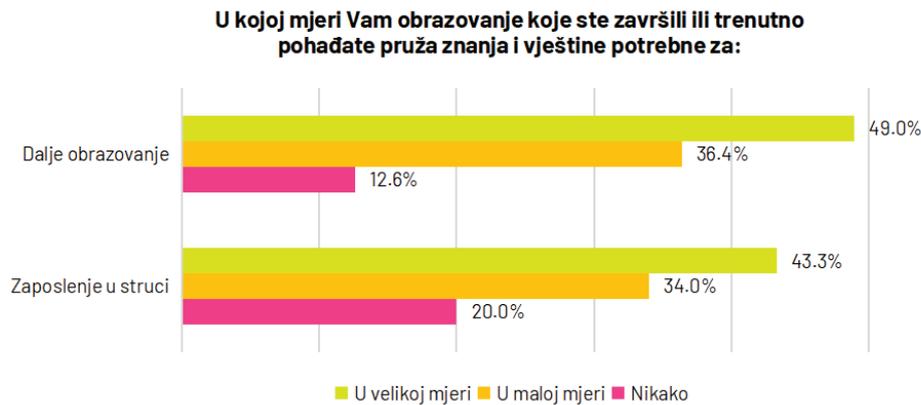
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Adekvatnost obrazovanja

Prema mišljenju 43,3% mladih u Ilijašu, obrazovanje koje trenutno stječu će im u velikoj mjeri pomoći prilikom zaposlenja u struci.

Kada je u pitanju funkcionalnost stečenog obrazovanja za eventualna buduća usavršavanja, 49% mladih smatra da im obrazovanje koje trenutno stječu pomaže za nastavak daljeg obrazovanja.

Grafik 7. Adekvatnost obrazovanja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Govoreći o funkcionalnosti obrazovanja za zaposlenje, mladi u fokusnim grupama ističu važnost odabira obrazovanja koje ima visok potencijal za zapošljivost, ali i strateškog usmjeravanja mladih prema visoko deficitarnim zanimanjima.

„... da se više potenciraju deficitarna zanimanja, umjesto što se i dan-danas upisuju, hajmo uzeti visokoškolsko obrazovanje, i najviše opet upisanih na zanimanja koja su suficitarna. Recimo, mi danas imamo da na Kantonu Sarajevo, da se moli da bilo ko predaje matematiku jer je to deficitarno zanimanje i niko ga ne završava. Dok recimo imamo ekonomista, pravnika i to ogroman broj i to dan-danas se nastavlja. Da se nekako ograniči broj puno više na upis na takva zanimanja, a da se podstiče bilo kakvim stipendijama, nagradama, nečim, upis na deficitarna zanimanja.“

Žensko, Ilijaš

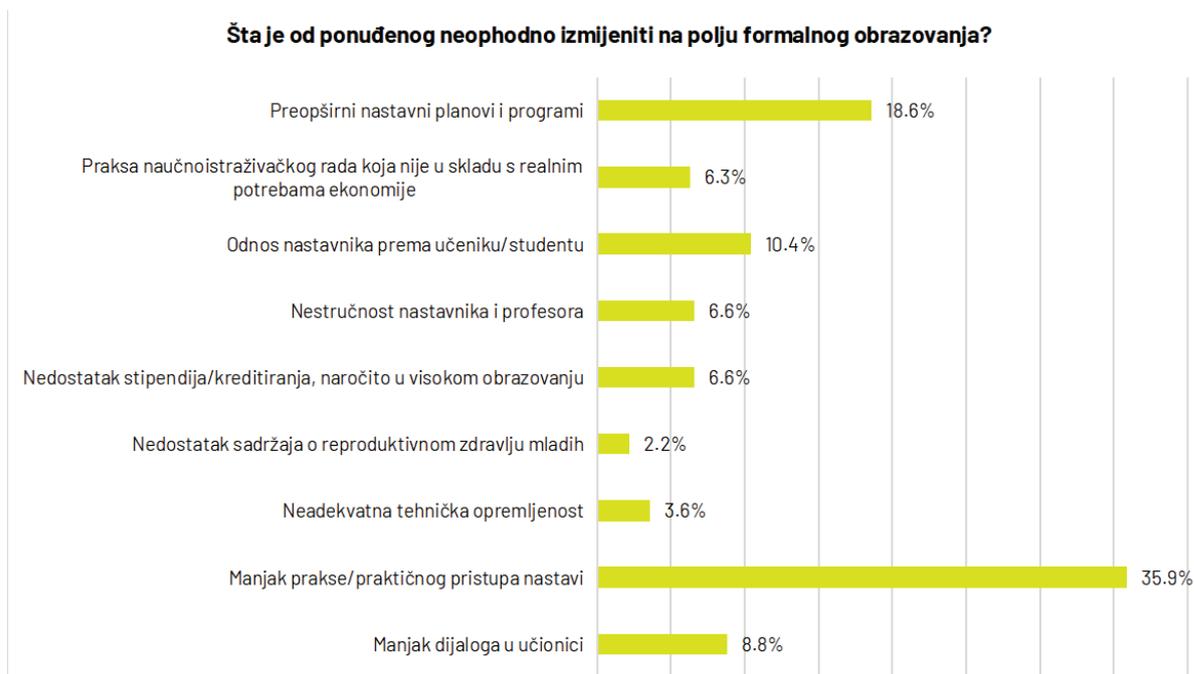
Kvalitet nastave

Kvalitetna nastava je jedan od preduslova za dalje obrazovanje ili zaposlenje u struci. Mladi u Ilijašu su naveli da nedostatak praktične nastave jeste domen kojem je potrebno posebno posvetiti pažnju.

Prema rezultatima istraživanja, 35,9% mladih navelo je da je nedostatak praktične nastave jedno od polja formalnog obrazovanja koje je potrebno unaprijediti na području Ilijaša.

Drugi domen koji su mladi naglasili da je potrebno izmijeniti na polju formalnog obrazovanja jesu preopširni nastavni planovi i programi.

Grafik 8. Unapređenje formalnog obrazovanja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Praktična nastava

Praktična nastava predstavlja važan element u ukupnom nastavnom procesu. Tokom redovnog obrazovanja jedna trećina mladih (33,3%) nije pohađala praktičnu nastavu. Skoro isto toliko mladih je praktičnu nastavu imalo nekoliko puta sedmično, ali ne svaki dan (33,4%). Praksu je rjeđe od jednom sedmično imalo 8,2% mladih Ilijaša.

Grafik 9. Praktična nastava u obrazovanju

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

U razgovorima tokom fokusnih grupa mladi su posebno isticali nedostatak, ali i važnost praktične nastave u obrazovnom procesu i mogućnosti da uče kroz iskustvo. Po mišljenju mladih, trenutno postojeća infrastruktura u obrazovnim ustanovama ne pruža im previše mogućnosti za iskustveno učenje i praktičnu primjenu stečenog znanja.

“Također, vrlo bitna stvar što se tiče tog obrazovanja jeste infrastruktura. Po meni, na svakom nivou, kako osnovnom i srednjoškolskom, a pogotovo na visokoškolskom obrazovanju, potrebna je kvalitetnija infrastruktura za određena zanimanja. Vi ne možete studirati građevinski, geodetski fakultet ako nemate infrastrukturu u smislu nekog instrumentarija. Ne možete studirati hemiju ako nemate kvalitetnu laboratoriju. Ne možete studirati poljoprivredni ako nemate određena poljoprivredna gazdinstva na kojima možete vršiti određene prakse itd.”

Muško, Ilijaš

Razgovori u fokusnoj grupi pokazali su da mladi i u osnovnim školama prepoznaju manjak prakse i praktične primjene stečenih znanja kao jedan od ključnih nedostataka obrazovnog procesa u koji su uključeni.

„Veoma rijetko, jedini predmet gdje imamo praktično je tehnička kultura i to veoma rijetko, koji trebamo obavljati sami kod kuće bez pomoći starijih, što je nemoguće. To je to. Trebalo bi da imamo više prakse.”

Žensko, Ilijaš

Prilikom tumačenja ovih nalaza treba imati u vidu i podatak da se značajan dio učenika prilikom upisa odlučuje za škole (npr. gimnazije) u kojima prema nastavnom planu i programu (NPP) nije predviđena uobičajena praktična nastava. S druge strane, srednjoškolske ustanove bilježe manjak interesa učenika za tehnička zanimanja (gdje mladi najčešće i mogu imati redovnu i sveobuhvatniju praktičnu nastavu).

Međutim, i kod škola koje u NPP-u nemaju predviđenu „klasičnu” praktičnu nastavu moguće je imati vježbe, praktične demonstracije i oglede koji predstavljaju praktičnu primjenu stečenih znanja (npr. na časovima hemije, fizike, tehničke kulture, informatike i sl.).

Neformalno obrazovanje

Neformalno obrazovanje označava ono obrazovanje koje se stječe izvan formalnih obrazovnih institucija. Postotak mladih u Ilijašu koji su pohađali neki kurs ili bilo koji oblik obuke, a koji nije u programu redovnog školovanja, iznosi 41,4%.

Važno je istaknuti da je mnogo više mladih iz vangradskih sredina koji nisu pohađali neki vid neformalne obuke ili edukacije. Iako je većina mladih u Ilijašu iz vangradskih sredina, primjetno je da njih 81,7% nije bilo uključeno u oblike neformalnog obrazovanja.

Ovaj podatak ukazuje na potrebu da se neformalno obrazovanje učini dostupnijim mladima iz vangradskih sredina. Također, žene u nešto malo većoj mjeri pohađaju neformalno obrazovanje u odnosu na muškarce.

Grafik 10. Neformalno obrazovanje

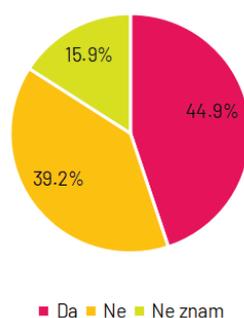

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Rezultati analize pokazuju da želja za pohađanjem kursa u budućnosti postoji kod 44,9% mladih u Ilijašu. Analiza spolnih razlika pokazuje da žene imaju veći afinitet prema učešću u neformalnom obrazovanju. Od svih mladih koji žele pohađati neki vid neformalnog obrazovanja u budućnosti, njih 64,6% su žene, dok je 35,4% muškaraca. Najčešće teme iz kojih bi mladi željeli pohađati kurseve su: informacijske tehnologije (programiranje, 3D modeliranje, grafički i web-dizajn, online marketing), strani jezici (njemački, engleski), pisanje projekata, rad s mladima, preduzetništvo i pokretanje biznisa, različita zanimanja zanatskog tipa (kozmetičar/ka, računovodstvo i sl.).

Grafik 11. Želja za pohađanjem neformalnog obrazovanja u Ilijašu

Biste li željeli u skoroj budućnosti pohađati neki kurs ili drugi oblik neformalne obuke?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi prepoznaju da u Ilijašu imaju manjak ponude kada su u pitanju sadržaji neformalnog obrazovanja. Smatraju da nema dovoljno različitih tema koje im se nude, ali i da neformalno obrazovanje nudi jako malo organizacija ili pravnih lica. Organizacija koju mladi najčešće povezuju s neformalnim obrazovanjem u Ilijašu je Udruženje Omladinska organizacija

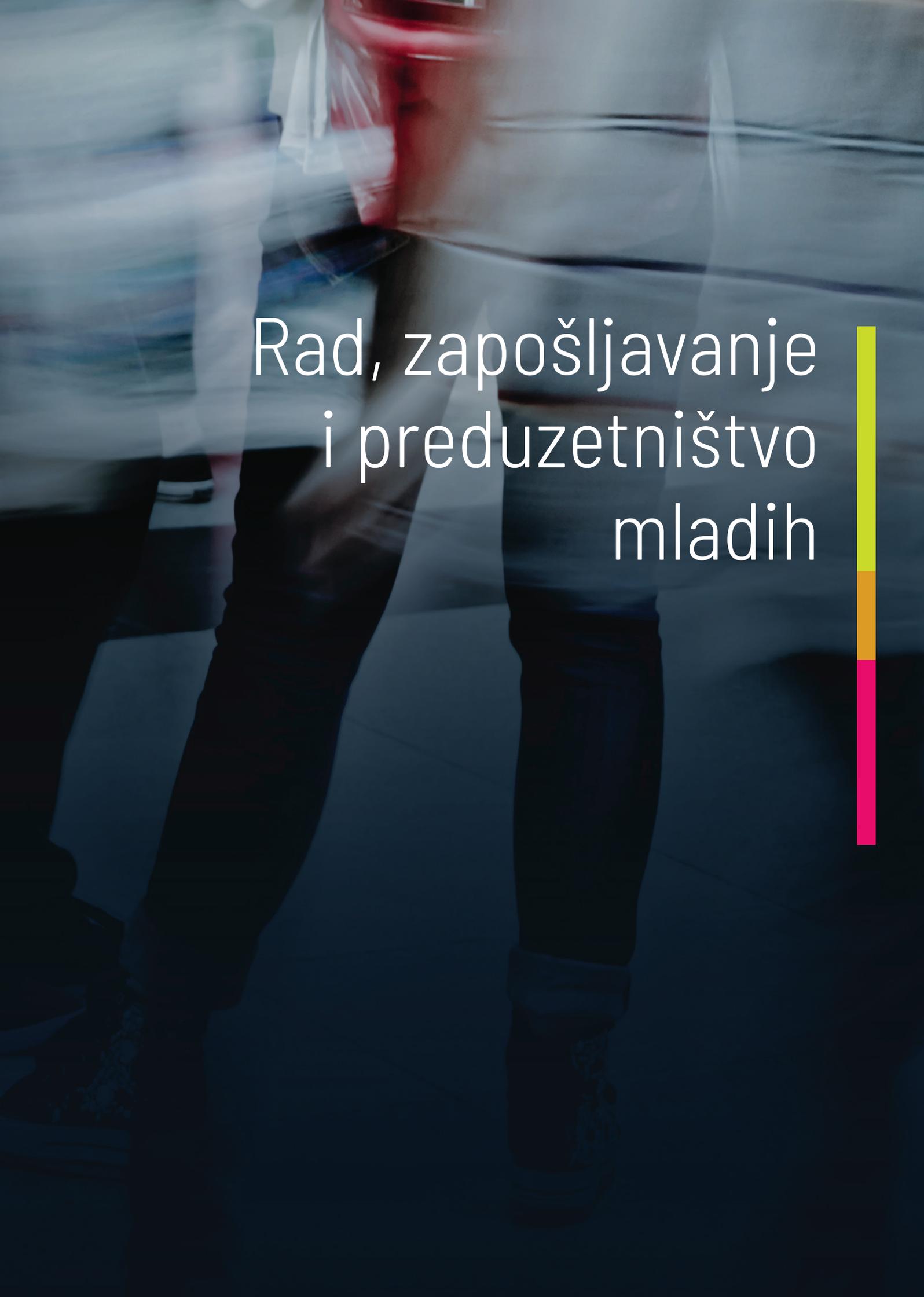
„ISKORISTI DAN – CARPE DIEM“.

„Što se tiče tih radionica i neformalnog obrazovanja, to nam je najbolje ponudio CARPE DIEM. Evo ja sam lično učestvovala u nekoliko njihovih radionica, koje su mi zaista bile značajne, od pisanja projekata i slično. Tako da ako je CARPE DIEM i po čemu poznat, to su radionice koje nam oni nude. I to je zaista ono što nam je svima potrebno, jer ako bih morala navesti neko usavršavanje, to bi bilo upravo to.“

Žensko, Ilijaš

CARPE DIEM je pogotovo prije pandemije često održavao neke edukacije na razne teme, što je najvažnije napomenuti, potpuno besplatno. Mogao je doći ko god je htio. Nisu postojala neka ograničenja. Mogao si sam doći kad god želiš kad se nešto održava.

Muško, Ilijaš

Rad, zapošljavanje
i preduzetništvo
mladih

RAD, ZAPOŠLJAVANJE I PREUZETNIŠTVO MLADIH

Pristup statistikama o nezaposlenosti stanovništva generalno, naročito mladih osoba, iziskuje određeni oprez. Uzrok ovakvom stanju su razni zakonski faktori koji okarakteriziraju određenu osobu kao zaposlenu ili nezaposlenu. Naprimjer, osoba može biti nezaposlena ali i neprijavljena na biro za zapošljavanje te na taj način nije zavedena u službenu evidenciju nezaposlenih osoba. Ovakav status povlači i posljedice gdje su osobama uskraćene određene mogućnosti u vidu zdravstva i slično. Drugi primjer jeste "rad na crno", gdje je osoba prijavljena na biro kao nezaposlena, ali obavlja poslove za koje je plaćena.

Međunarodna organizacije rada (MOR) nalaže da se prilikom definiranja nezaposlenosti osoba u obzir uzimaju tri kriterija, odnosno:

- da su osobe starije od dobne granice određene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva, koje su tokom mjernog perioda bile bez posla;

- da su osobe tokom navedenog perioda u svakom momentu na raspolaganju za posao;

- da su osobe aktivno tražile posao.

Iako ova definicija nastoji obuhvatiti širi aspekt, ipak osobe koje su u mogućnosti da rade ali ne traže posao jer misle da ga ne mogu naći nisu ubrojane u ovu definiciju.

Uzme li se u obzir navedeni okvir, nameće se zaključak da je broj nezaposlenih mladih moguće svesti isključivo na procjenu a ne na egzaktni i tačan statistički pokazatelj.

Iako politika zapošljavanja nije u direktnoj nadležnosti lokalne zajednice, politike koje se donose na višim nivoima, a u saradnji s administracijom Općine Ilijaš, mogu proizvesti pozitivne rezultate kada je u pitanju zapošljavanje mladih osoba.

Dobar primjer na ovom planu može biti i izrada Strategije razvoja Općine Ilijaš za period 2021–2027. g. Aktivnosti na izradi ove strategije započete su krajem 2019. g. imenovanjem Komisije za izradu strategije. Važno je istaknuti da su u Komisiju imenovani i stručna saradnica za obrazovanje, pitanja mladih i NVO sektor te predstavnik Odsjeka za privredu i lokalni razvoj.

Posljednji dostupan podatak o nezaposlenosti opće radno sposobne populacije u Ilijašu (15–64 godine starosti) je iz februara 2022. g. i ona iznosi 41,82%.¹¹

Prosječna neto plata zaposlenih u Ilijašu po posljednjem dostupnom podatku iznosi 760 KM. Orijentacije radi, prosječna neto plata radnika u Kantonu Sarajevo krajem 2021. g. iznosila je 1.251 KM.¹² Prosječna plata u Ilijašu je za skoro 40% niža u odnosu na prosječnu platu u Kantonu Sarajevo.

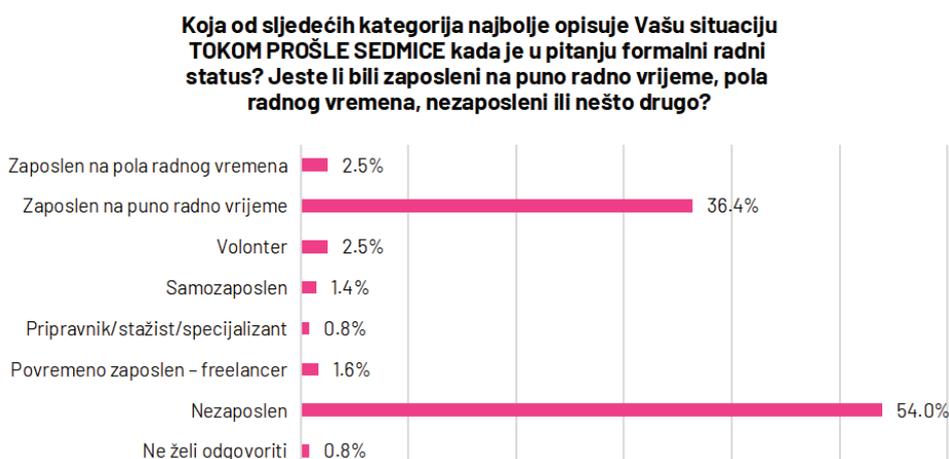
¹¹ JU Služba za zapošljavanje KS, Statistički bilten, februar 2022.

¹² Zavod za informatiku i statistiku KS, Statistički bilten Kantona Sarajevo, februar 2022.

Prema izjavama mladih, njih 54% se izjasnilo da su nezaposleni. Važno je istaknuti da u ovaj podatak ulaze i mladi koji su u procesu formalnog obrazovanja, kao i maloljetni mladi, te samim tim ne mogu biti formalno zaposleni.

Po vlastitim izjavama mladih, neki vid zaposlenja (zaposleni na puno ili pola radnog vremena, samozaposleni, pripravnici, povremeno zaposleni) ima 42,7% mladih s područja općine Ilijaš. Važno je istaknuti da se ovaj podatak odnosi na vlastitu ocjenu mladih o svom radnom statusu. Žene su u većoj mjeri nezaposlene u odnosu na muškarce, u strukturi nezaposlenih žene čine 58,4% spram 41,6% muškaraca.

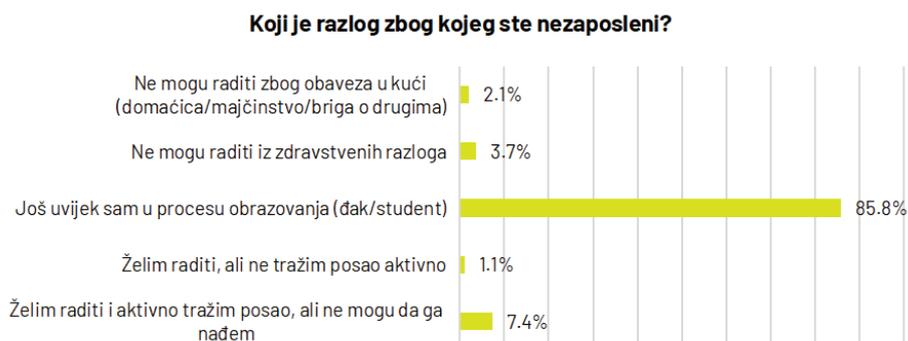
Grafik 12. Zaposlenost mladih u Ilijašu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kod mladih koji su nezaposleni najistaknutiji razlog nezaposlenosti je školovanje. Drugi dominantan odgovor kao razlog nezaposlenosti odnosi se na nemogućnost pronalazjenja posla i u situacijama kada se on aktivno traži.

Grafik 13. Razlozi nezaposlenosti mladih

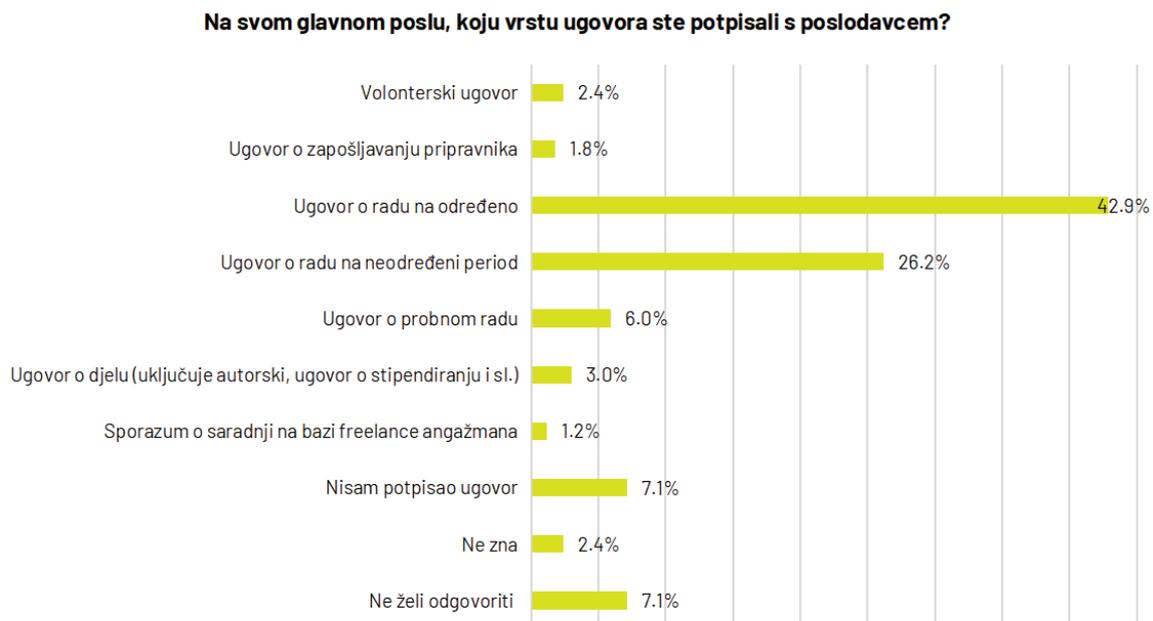
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladih koji su registrirani na birou za zapošljavanje ima 17%. Kao dominantan razlog zbog kojeg mladi nisu prijavljeni na birou za zapošljavanje navodi se školovanje, odnosno mladi nisu evidentirani u bazi nezaposlenih jer su uključeni u obrazovni proces.

Tržište rada

Kada je u pitanju vrsta ugovornog odnosa koji mladi Ilijaša imaju s poslodavcima, najčešći vid angažmana je putem ugovora na određeno vrijeme, 42,9% mladih koji su izjavili da su zaposleni ima ovaj vid ugovora. Nešto malo više od četvrtine zaposlenih ima ugovor na neodređeno (26,2%). Ugovor o radu na određeno ili neodređeno je češći kod muškaraca u odnosu na žene. Također, 7,1% mladih je reklo da nije potpisalo nikakav ugovor s poslodavcem.

Grafik 14. Vrsta ugovora

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao neke od razloga nezaposlenosti mladi često navode generalno loše stanje na polju tržišta rada (manjak ponude radnih mjesta), netransparentnost procesa zapošljavanja (korupciju i nepotizam) te nezainteresiranost mladih za dodatnim usavršavanjem, razvijanjem u nekoj oblasti i učenjem. Također, mladi prepoznaju i prema njima nepovoljne prakse u privlačenju radne snage od poslodavaca.

„Po meni prvi razlog jeste nepravda. Evo lično, bila sam na nekoliko razgovora za posao gdje su me stavili sa prvog na drugo mjesto, dali mi najmanje bodova na intervjuu i primili nekog ko je bio daleko iza mene. To mi se nije desilo jednom. Vjerujem da su to svi doživljavali. Također na jednom razgovoru za posao prvo što su me pitali jesam li udata i imam li dijete i planiram li se udavati. Nisu me čak ni pitali kako se zovem prije toga.“

Žensko, Ilijaš

„Ja bih dodao još indolentnost i pasivnost konkretno mladih u Bosni i Hercegovini. To je prva i osnovna stvar. Mislim, otidite sad u neki kafić, svi su puni kafići, telefoni su tu. (...) Po meni veći je problem neupućenost mladih u već neke stvari koje smo spominjali, a to su suficitarna i deficitarna zanimanja.“

Muško, Ilijaš

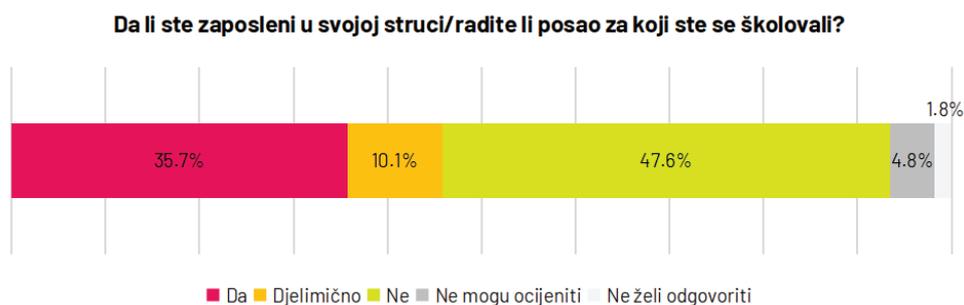
„Također ono što sam zaboravila navesti jeste to da većina objavljenih konkursa zahtijeva radno iskustvo. Nemoguće je da mladi čovjek ima iskustvo ako je tek završio, a ti mu ne daš šansu. To nije radno iskustvo godinu-dvije nego više. (...) Tako da čim to pročitamo, mi odmah odustajemo jer znamo da nemamo nikakve šanse. Umjesto da nekako napišemo molbu i da pokažemo koliko smo mi spremni učiti i koliko smo mi ustvari spremni dati sebe i biti možda bolji od onih koji možda imaju radno iskustvo. Tako da često uslovi koji su na konkursu su uzrok za našu nezaposlenost.“

Žensko, Ilijaš

Usklađenost obrazovanja i radnog mjesta

Uvezivanje tržišta rada i formalnog obrazovanja treba predstavljati jedan od imperativa za donosiocje odluka. Rezultati analize pokazuju da 47,6% mladih u Ilijašu nije zaposleno u struci za koju se školovalo. Gledajući spolne razlike, može se primijetiti da je ovaj trend izraženiji kod žena. Nešto preko trećine mladih radi posao za koji se školovalo (35,7%).

Grafik 15. Odnos obrazovanja i radnog mjesta

Redovnost isplate naknada za rad

Zaposleni mladi u Ilijašu u većini slučajeva (88,7%) naknadu za svoj rad primaju redovno i bez kašnjenja. Mladih koji ne primaju platu za svoj rad ima 4,8%. Ukupno mladih koji platu primaju neuredno i neredovno (plata im kasni ili je ne dobiju) ima 7,2%.

Nisu uočene značajne razlike između spolova kada je u pitanju redovnost primanja naknade za svoj rad.

Grafik 16. Redovnost isplate naknada za rad

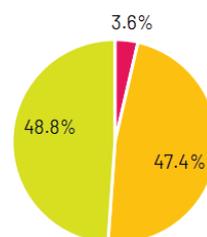
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mito i korupcija pri zapošljavanju

Rezultati analize pokazuju da 3,6% ispitanih mladih u Ilijašu kaže da je bilo direktnim svjedokom kupovine radnog mjesta, dok je nešto malo manje od polovine mladih čulo za kupovinu radnog mjesta. Skoro polovina mladih (48,8%) kaže da nije upoznata s postojanjem korupcije pri zapošljavanju.

Grafik 17.
Kupovina
radnog mjesta

Jeste li bili svjedok kupovine radnog mjesta, ili ste samo čuli da je neka osoba platila određenu sumu novca kako bi dobila radno mjesto?

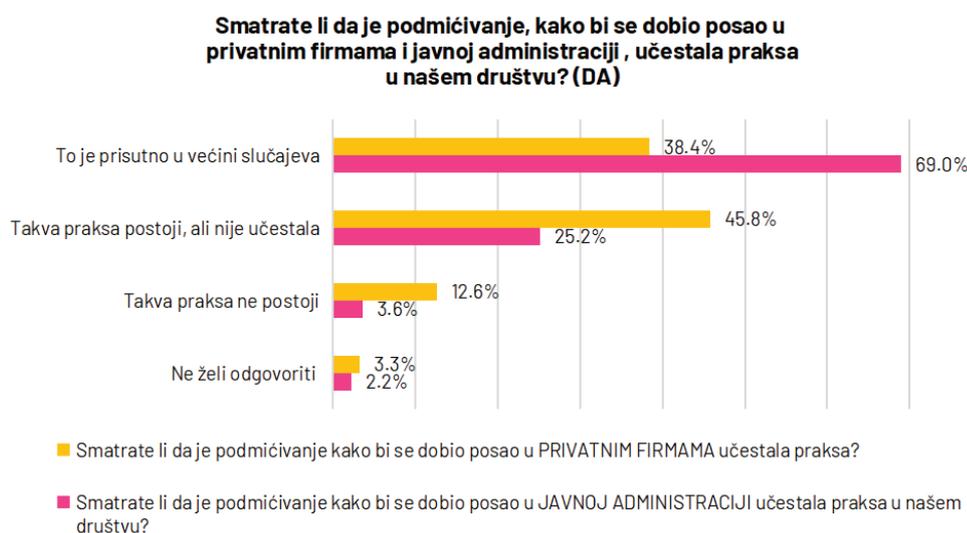
Izvor: Institut
za razvoj mladih
KULT

■ Da, bio sam direktni svjedok ■ Da, čuo sam ■ Ne

Po mišljenju većine mladih Ilijaša, podmićivanje za posao u privatnim firmama i javnoj administraciji je prilično prisutno. Prema rezultatima analize, 69% mladih smatra da je podmićivanje za posao u javnoj administraciji prisutno u većini slučajeva, dok kada su u pitanju privatne firme, taj postotak iznosi 38,4%.

Mladih koji smatraju da podmićivanje kao praksa nije prisutno prilikom zaposlenja u javnim kompanijama i administraciji ima 3,6%. Mladih koji smatraju da praksa podmićivanja nije prisutna prilikom zaposlenja u privatnim kompanijama ima 12,6%.

Grafik 18. Praksa podmićivanja za posao u javnoj administraciji ili privatnoj firmi

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Vladini programi zapošljavanja su generalno tema koja iziskuje veću promociju i marketing naročito prema mladim osobama. To pokazuju i rezultati ove analize. Naime, mladi u Ilijašu generalno nisu upoznati s programima zapošljavanja koje nudi lokalna zajednica. Preko tri četvrtine mladih (77,5%) kaže da nije čulo za neki program zapošljavanja mladih koji realizira lokalna ili neki viši nivo vlasti.

Od onih koji su čuli za neki program zapošljavanja koji realizira neki nivo vlasti njih jedna petina je i bila korisnikom takvog programa. Korisnici ovih programa su u većoj mjeri mladi iz gradske sredine u odnosu na mlade iz vangradskih sredina.

„A što se tiče samog posla, za pokretanje nekog biznisa, ja nemam tu informaciju. (...) Samo subvencije za razvoj obrta i preduzetništva. Ta neka stavka isključivo za mlade ljude bi bila pomoć.“

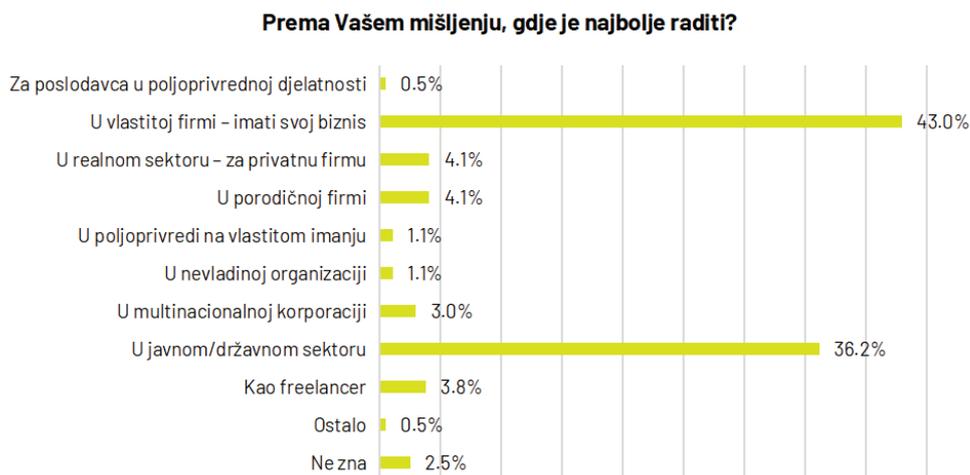
Muško, Ilijaš

Preduzetništvo mladih

Iako je uvriježeno mišljenje općenito među populacijom da je najbolje radno mjesto u državnoj firmi, posljednjih godina mijenjaju se stavovi po ovom pitanju, naročito kod mladih osoba.

Posljednja analiza pokazuje da kod mladih u Ilijašu najbolje radno mjesto predstavlja vlastita firma, odnosno imati vlastiti biznis. Ovo mišljenje dijeli 43% mladih Ilijaša. Također, kao vrlo popularno mjesto za rad kod mladih se ističe zaposlenje u javnom sektoru ili državnoj firmi. Za oba dominantna odgovora nisu uočene bitne spolne razlike koje bi eventualno govorile o većim preferencijama jednog spola spram dominantnih preferiranih oblika zaposlenja. Mlade žene u Ilijašu su zainteresirane za preduzetništvo u jednakoj mjeri kao i njihovi muški vršnjaci.

Grafik 19. Najbolje radno mjesto

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi koji imaju specifičnu ekspertizu sebe vide kao samozaposlene (u vlastitom preduzeću) ili zaposlene u privatnom sektoru.

„Za inženjera je najbolje da ima svoje. Sve ima prednosti i mane. Privatno je bolje za inženjera u smislu napredovanja, zarade veće količine novca. Manjak je previše radnog vremena.“

Muško, Ilijaš

Uzimajući u obzir visok postotak mladih kojima je najbolje radno mjesto u vlastitoj firmi, sljedeće pitanje se odnosi na to da li imaju želju za pokretanjem vlastitog biznisa. Rezultati pokazuju da bi 60,8% mladih željelo pokrenuti vlastiti biznis, ali nije u mogućnosti. Spolne razlike nisu uočljive u većini ponuđenih odgovora, osim da nešto veći postotak žena ne bi ni u kojem slučaju pokrenuo vlastiti biznis u odnosu na muškarce.

Podjela prema tipu naselja ne pokazuje bitne razlike među mladima iz gradske u odnosu na mlade iz vangradskih sredina.

Grafik 20. Spremnost za pokretanjem vlastitog biznisa

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Podrška koju mladi u Ilijašu traže za pokretanje vlastitog biznisa je dominantno finansijske prirode. Ipak, pored ove vrste podrške, mladi iskazuju i potrebu za edukativnom podrškom o biznisima, pravnom podrškom te i drugim vidovima pomoći.

Grafik 21. Podrška za pokretanje vlastitog biznisa

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

A blurred background image showing the lower legs and feet of several people walking in a hallway. The floor is light-colored, and the people are wearing various shoes and pants. The overall scene is out of focus, creating a sense of movement and activity.

Socijalna briga

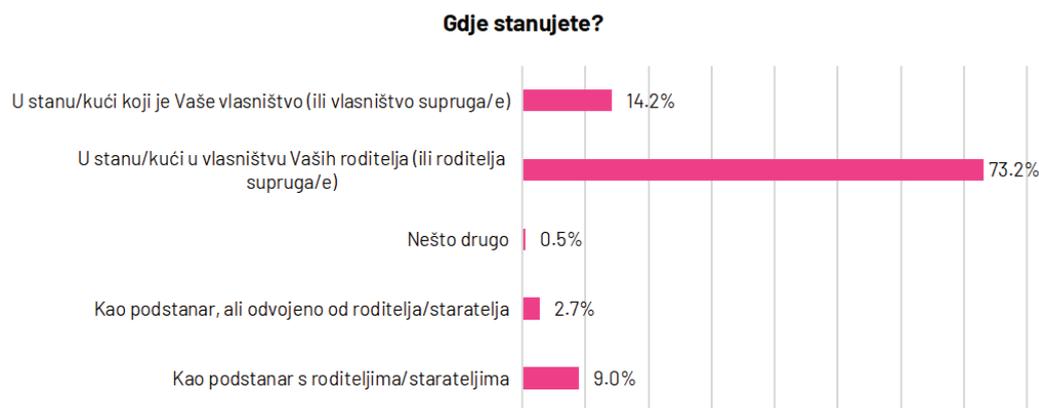
SOCIJALNA BRIGA

Stambena politika

Stambena politika prema mladima jeste domen djelovanja koji traži poseban fokus. Razlog navedenom jesu rezultati analize, gdje 72,2% mladih živi u stambenoj jedinici koja je u vlasništvu njihovih roditelja (ili roditelja supruga/e).

Ako se gleda mjesto boravka, nešto je izraženije da mladi u gradskim sredinama žive kao podstanari s roditeljima, dok ostale kategorije odgovora ne nose specifične razlike po mjestu boravka.

Grafik 22. Stambena zbrinutost mladih u Ilijašu

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Postotak mladih koji redovno doprinose kućnom budžetu iznosi 31,6%. S druge strane, nešto više od polovine mladih ne doprinosi kućnom budžetu, odnosno njih 50,2%.

Kao razlog zbog kojeg mladi i dalje žive kod roditelja uglavnom se ističu finansijski problemi, ali i kreditna nesposobnost mladih (koja svoje porijeklo ima u nezaposlenosti).

„Pa zato što mislim da nemaju dovoljno materijalnih sredstava i tog životnog iskustva da bi mogli sami živjeti. Mislim da je to globalno. Jer ako mlada osoba nije zaposlena, kako će ona plaćati režije, hranu, stan?“

Muško, Ilijaš

„Svi bismo mi to radili od tih nekih kreditnih zaduženja. A koliko mladih zapravo ima mogućnost da digne kredit? Koja bi banka mladom čovjeku dala kredit?“

Žensko, Ilijaš

Međutim, kao jedan od razloga neosamostaljenja i ostanka u porodičnom domu s roditeljima mladi navode odgoj.

„Kad bih ustao ujutru, nikad ne bih namjestio krevet dok sam bio mladi, jer mama će. Dođem, ima li šta za jesti – mama će. Presvučem se, neću ni ubacivati stvari u mašinu – mama će. Sve mama će. Doći će jedan dan kad neće biti mame i šta onda? I onda kad čovjek to na vrijeme shvati... Čovjek se mora samoinicijativno spremati za život. Jer sutra će roditelji nestati, ostat ćemo samo mi.“

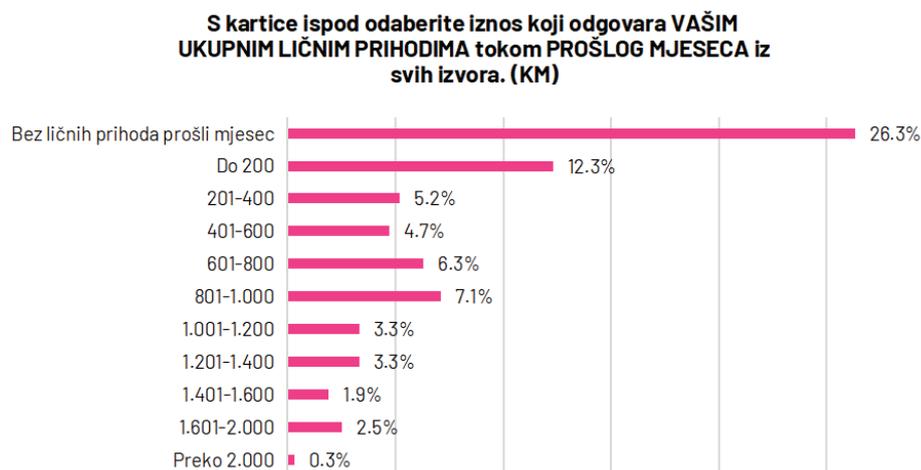
Muško, Ilijaš

Primanja

Kada su u pitanju lična primanja mladih osoba u Ilijašu, njih 26,3% je odgovorilo da nema ličnih primanja. Mladih koji imaju prihode do 200 KM ima 12,3%. Indikativan je podatak da 35,6% mladih ima primanja do 1.000 KM. Primanja preko 1.000 KM u Ilijašu ima 11,3% mladih. Nisu uočene bitne spolne razlike u primanjima mladih u Ilijašu.

Međutim, primjetan je disbalans u višim razredima iznosa primanja (preko 1.000 KM) u korist mladih iz gradske sredine, u odnosu na mlade iz vangradskih sredina.

Grafik 23. Prihodi mladih u Ilijašu

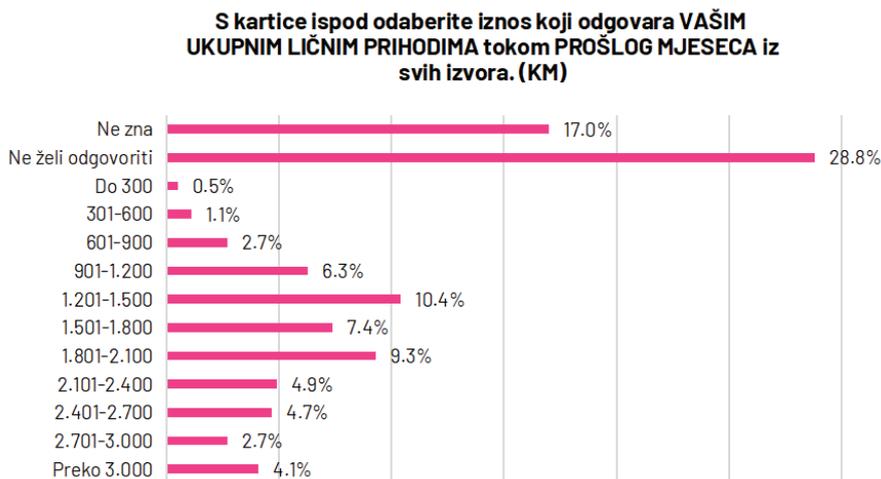

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Promatramo li ukupna primanja u domaćinstvu, možemo primijetiti da mladi najčešće žive u domaćinstvima u kojima su ukupna primanja u rasponu od 1.201 do 1.500 KM (10,4%) i od 1.801 do 2.100 KM (9,3%). Skoro jedna trećina mladih nije bila spremna odgovoriti na ovo pitanje (28,8%), a slično se ponašaju i mladi u drugim sredinama.

Zbog visokog udjela mladih koji su rekli da ne znaju kolika su primanja domaćinstva te mladih koji nisu željeli odgovoriti na ovo pitanje, podatke o primanjima domaćinstva treba uzeti s rezervom i oni mogu biti orijentacijske prirode, ali ne predstavljaju nužno i odraz realnog ekonomskog stanja domaćinstava u kojima žive mladi.

Grafik 24. Primanja domaćinstava u kojima žive mladi

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Stipendije

Stipendiranje mladih osoba u Ilijašu je stavka koja se nalazi u budžetu kako lokalne zajednice i općinske administracije tako i Kantona Sarajevo. Općina Ilijaš je 2022. g. planirala isplatiti 255.000 KM¹³ za stipendiranje učenika i studenata. 2021. godine za ove namjene utrošeno je 231.920 KM¹⁴ iz sredstava općinskog budžeta, dok je 2020. g. utrošeno 194.910 KM.¹⁵

Preko 70% mladih u Ilijašu ne prima neki vid stipendije. Međutim, treba imati u vidu da je njih 20,3% reklo da nisu u procesu obrazovanja, te samim tim i ne ispunjavaju uslove za stipendiranje. Mladi najčešće primaju stipendiju od Općine Ilijaš (12,6%) te od organizacija i fondacija (4,4%). Uočen je podatak da žene češće imaju stipendiju od lokalne zajednice u odnosu na muškarce te da su mladi iz gradskih sredina češće korisnici općinskih stipendija u odnosu na mlade iz vangradskih sredina.

¹³ Budžet Općine Ilijaš za 2022. g. (dostupno na: https://www.ilijas.ba/PDF/2022/Budzet_opcine_Iljas_2022.pdf).

¹⁴ Izvršenje Budžeta Općine Ilijaš za 2021. g. (dostupno na: <https://www.ilijas.ba/PDF/2022/IzvršenjebudzetaOpcinellijasaperiod0101311221.pdf>).

¹⁵ Izvršenje Budžeta Općine Ilijaš za 2020. g. (dostupno na: <https://www.ilijas.ba/PDF/2022/IzvršenjebudzetaOpcinellijasaperiod0101202031122020.pdf>).

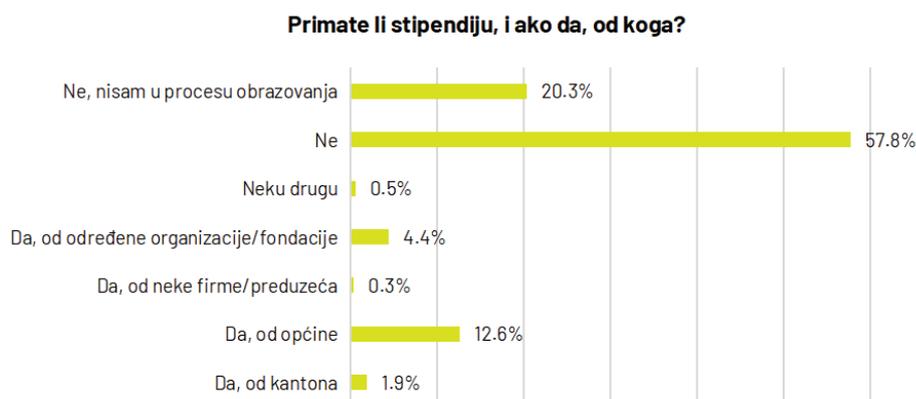
Najčešća visina stipendije koju mladi imaju je između 50 i 100 KM. Ovaj podatak je u skladu s visinama stipendija koje dodjeljuje Općina Ilijaš za učenike i studente. Rijetke, skoro zanemarive su stipendije iznosa iznad 100 KM.

Mladi su prilično upoznati s programima stipendiranja koje nudi lokalna zajednica.

Ja mislim da je 50 konvertibilnih maraka za srednjoškolsko obrazovanje, 10 mjeseci. A da je za studente 100 konvertibilnih maraka 10 mjeseci. Mislim da je ove godine bilo preko 300 učenika i srednjoškolaca koji su dobili kako za nadarene učenike tako i za ove socijalne.”

Žensko, Ilijaš

Grafik 25. Stipendiranje mladih

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Većina mladih iz Ilijaša tvrdi da u toku mjeseca može uštedjeti određeni iznos sredstava (69%) za vlastite potrebe i troškove. Ovaj podatak može ukazivati na visok nivo svijesti kod mladih o važnosti odgovornog upravljanja vlastitim prihodima i sredstvima koja imaju na raspolaganju. Ovaj podatak ne ukazuje na to da mladi mogu samostalno živjeti i djelovati, samo da uspijevaju određeni iznos raspoloživih sredstava ostaviti sa strane.

Zadovoljstvo vlastitim životom i percepcija budućnosti

Mladi Ilijaša su dominantno zadovoljni ili jako zadovoljni time kako se odvijaju stvari u njihovom životu. Jako je mali udio mladih koji su nezadovoljni (4,7%) ili jako nezadovoljni (3,8%) svojim trenutnim životom. Ovo je zanimljiv podatak i ukazuje na prilično pozitivan stav mladih prema životu općenito.

Grafik 26. Zadovoljstvo vlastitim životom

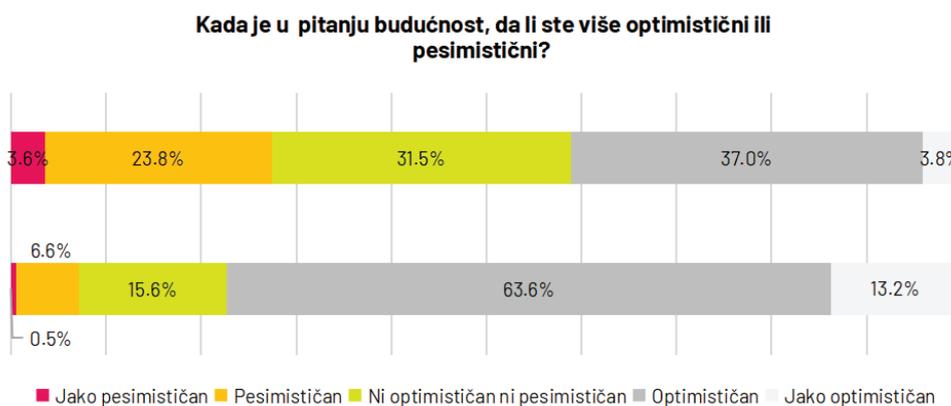
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Percepcija vlastite budućnosti mladih Ilijaša je pozitivnija u odnosu na percepciju budućnosti bh. društva u cjelini. Preko tri četvrtine mladih je optimistično ili jako optimistično kada je u pitanju percepcija njihove vlastite budućnosti. Ispod 10% mladih (7,1%) ima negativnu percepciju vlastite budućnosti. Ovi podaci su u skladu s podacima iznad, a koji govore o zadovoljstvu vlastitim trenutnim životom, iz čega vrlo često proizlazi i pozitivan stav spram vlastite budućnosti. Za mentalno zdravlje mladih jako je važno da imaju pozitivno poimanje sebe (u sadašnjosti i budućnosti).

Ova dva podatka u određenoj mjeri mogu ukazivati i na dobro mentalno zdravlje mladih u Ilijašu.

Kada je u pitanju budućnost društva, mišljenja su podijeljena i prisutne su određene razlike u odnosu na stavove o vlastitoj budućnosti. Naime, preko jedne četvrtine mladih je pesimistično ili jako pesimistično kada je u pitanju budućnost bh. društva. Mladih koji su optimistični po pitanju budućnosti društva koje ih okružuje i u kojemu rastu i razvijaju se ima 37%, a neutralnih je 31,5%.

Grafik 27. Percepcija budućnosti

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Zdravstvena zaštita

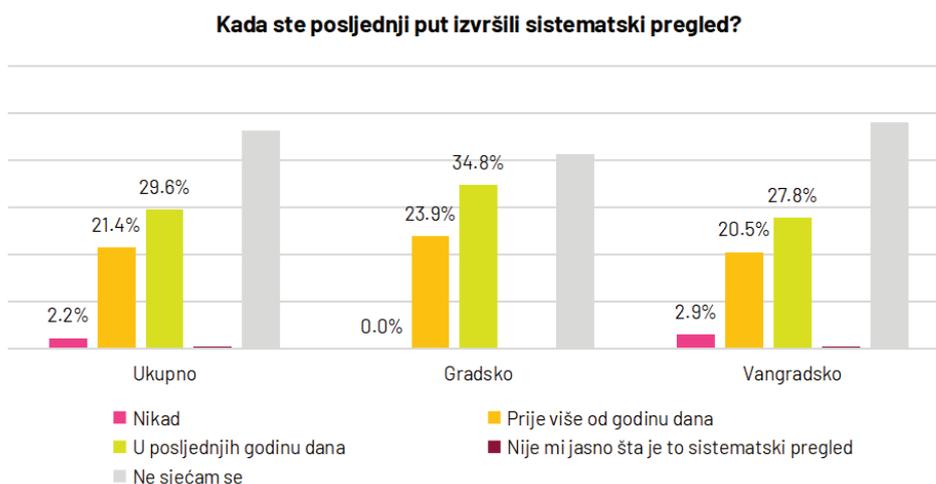
ZDRAVSTVENA ZAŠTITA

Sistematski pregled

Važan pokazatelj brige o zdravlju mladih predstavlja razvijena svijest o važnosti preventivnih i redovnih zdravstvenih pregleda. Skoro polovina (46,3%) mladih iz Ilijaša se ne sjeća kada je posljednji put izvršila sistematski pregled. Nešto preko petine mladih (21,4%) je sistematski pregled izvršilo prije više od godinu dana. Nizak je postotak mladih koji kažu da nikada nisu izvršili sistematski pregled (2,2%). Međutim, ove podatke treba uzeti s rezervom jer u kategoriji mladih koji su odgovorili da se ne sjećaju kada su posljednji put izvršili sistematski pregled može se nalaziti i dio mladih koji nikada nisu izvršili sistematski pregled. Značajne spolne razlike po pitanju vršenja sistematskih pregleda nisu uočene.

Međutim, uočene su određene razlike kada je u pitanju mjesto boravka mladih (gradsko ili vangradsko područje). Mladi iz gradskih područja su češće rekli da su sistematski pregled obavili u posljednjih godinu dana u odnosu na mlade iz vangradskih područja. Također, veći je postotak mladih u vangradskim područjima koji kažu da se ne sjećaju kada su posljednji put izvršili sistematski pregled u odnosu na mlade iz gradskih sredina.

Grafik 28. Sistematski pregled

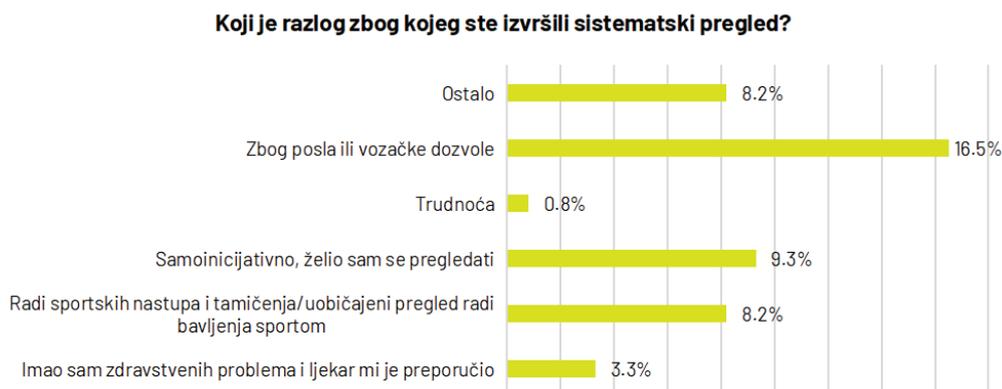

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi sistematske preglede dominantno provode zbog polaganja vozačkog ispita ili zaposlenja. Druga grupa razloga se tiče bavljenja sportskim aktivnostima i učešća na sportskim takmičenjima. Muškarci (11,9%) nešto češće u odnosu na

žene (4,8%) sistematski pregled provode zbog bavljenja sportom. S druge strane, žene (11,6%) nešto češće u odnosu na muškarce (6,8%) sistematski pregled obavljaju samoinicijativno. Mladi iz gradskih sredina (25%) češće sistematski pregled provode zbog zaposlenja ili polaganja vozačke dozvole u odnosu na mlade iz vangradskih sredina (17,6%).

Grafik 29. Razlozi za provođenje sistematskog pregleda

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao razloge zbog kojih ne rade sistematske preglede mladi navode odgojne faktore i kulturološke faktore, ali i percepciju da mladi nisu ili ne mogu biti bolesni.

„Pogrešna percepcija o bolesti. Kao bolest te čeka tek poslije 40 i ne može se prije desiti. Pogrešan odgoj roditelja djece. Nisu to predstavili kao nešto važno, nešto što se njima može desiti i jednostavno to može biti jedan od razloga. Ali evo, moji su mene uputili i ja samoinicijativno idem.“

Muško, Ilijaš

Ginekološki pregled

Preko trećine mladih žena (37,8%) u Ilijašu nije obavilo ginekološki pregled u posljednjih godinu dana, a njih 28,6% nikada nije posjetilo ginekologa i obavilo ginekološki pregled. Važno je istaknuti i da 24,9% mladih žena nije željelo odgovoriti na ovo pitanje iako su samostalno popunjavale ovaj dio upitnika, bez davanja odgovora anketaru. Stopa odbijanja davanja odgovora na ovo pitanje znatno je veća u vangradskim sredinama (15%) u odnosu na gradske sredine (6,5%).

Ova dva podatka ukazuju na potrebu za povećanjem rada na podizanju svijesti kod mladih žena o važnosti provođenja redovnih preventivnih ginekoloških pregleda, kao i na razbijanju tabua i predrasuda o zdravstvenim temama kod mladih žena, s posebnim akcentom na mlade žene iz vangradskih sredina.

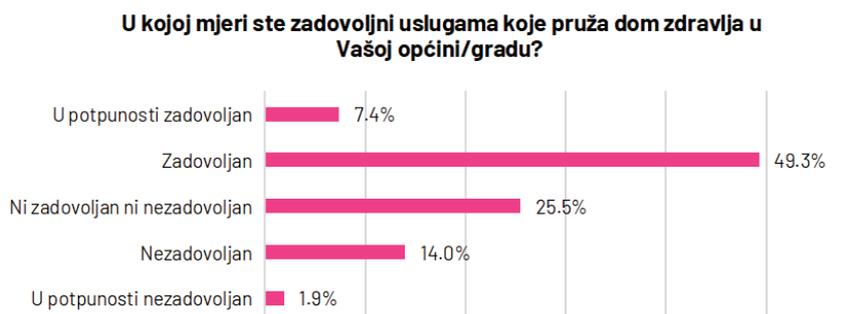
Zdravstvene usluge

Mladi u Ilijašu su generalno zadovoljni uslugama koje pruža lokalni dom zdravlja, te ih je 56,7% zadovoljno ili u potpunosti zadovoljno zdravstvenim uslugama. Mladih koji su nezadovoljni uslugama lokalnog doma zdravlja ima 15,9%. Nisu uočene spolne ili razlike zavisno od mjesta boravka mladih.

Domovi zdravlja u okviru usluga koje redovno nude imaju i usluge koje su isključivo namijenjene mladima. Međutim, 83,8% mladih u Ilijašu ne zna da ove usluge za mlade uopće postoje i da se nude u lokalnom domu zdravlja. Na važnost informiranja mladih o zdravstvenim uslugama namijenjenih njima ukazuje i podatak da je 3,8% mladih upoznato s postojanjem zdravstvenih usluga namijenjenih mladima te ih je i koristilo.

Mladi iz vangradskih sredina su u manjoj mjeri upoznati s postojanjem ovih usluga i koristilo ih je manje od mladih iz gradskih sredina.

Grafik 30. Zadovoljstvo uslugama koje pruža dom zdravlja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Tokom razgovora s mladima (fokusna grupa) jako malo mladih je imalo informaciju o tome da lokalna zajednica sufinansira vantjelesnu oplodnju. Ovo je pohvalna mjera lokalne zajednice, koja zaslužuje da bude više promovirana.

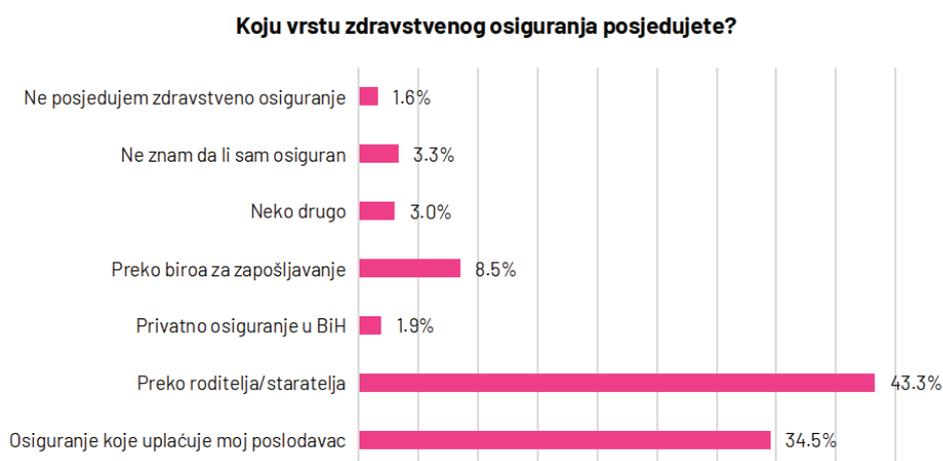
“Što se tiče pronatalne politike, za šta nisam znala pa sam nedavno saznala, jeste da na području općine Ilijaš ima refundiranje. Mislim, nije potpuno refundiranje, međutim za vantjelesnu oplodnju. (...) Sufinansiranje jednim dijelom. Mislim da je iznos oko dvije hiljade maraka.”

Žensko, Ilijaš

Zdravstveno osiguranje

Mladi u Ilijašu najčešće su zdravstveno osigurani preko roditelja/staratelja (43,3%). S obzirom na to da ova dobna kategorija obuhvata mlade koji su još u procesu obrazovanja, ovakav podatak je za očekivati. Malo više od jedne trećine mladih (34,5%) ima zdravstveno osiguranje koje uplaćuje njihov poslodavac.

Grafik 31. Vrsta zdravstvenog osiguranja

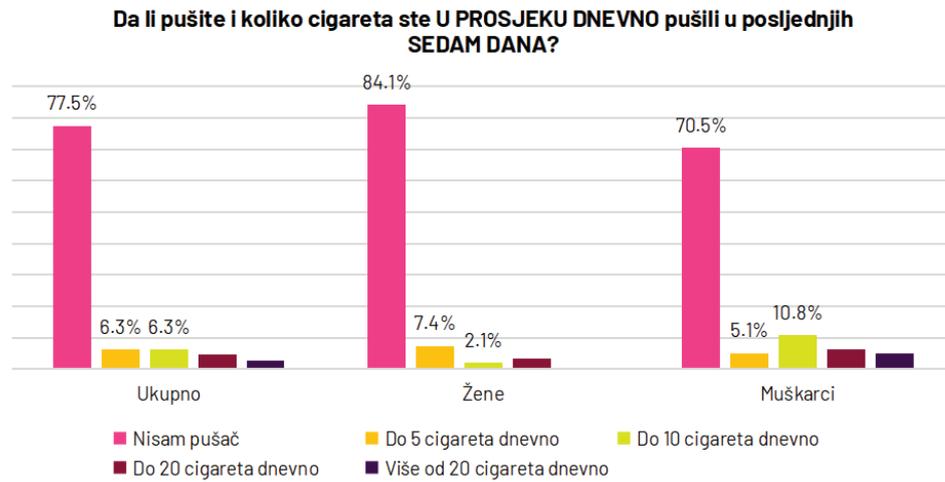
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Konsumiranje duhana, alkohola, nargile i narkotika

Više od tri četvrtine (77,5%) mladih u Ilijašu nikako ne konzumira duhan i duhanske proizvode. U odnosu na neke druge lokalne zajednice u BiH, mladi u Ilijašu u manjoj mjeri konzumiraju duhanske proizvode. Analiza spolnih razlika pokazuje da žene u većoj mjeri u odnosu na muškarce tvrde da ne konzumiraju cigarete i duhanske proizvode. Također, muškarci su češći konzumenti većih količina duhanskih proizvoda na dnevnoj bazi, odnosno muškarci češće konzumiraju 10 i više cigareta dnevno u odnosu na žene.

Analiza po mjestu boravka ne pokazuje bitne razlike između mladih u odnosu prema konzumaciji duhana i duhanskih proizvoda.

Grafik 32. Konzumiranje duhana

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Slični trendovi su kod konzumacije alkohola i duhanskih proizvoda. Skoro četiri petine mladih (79,7%) tvrdi da ne konzumira alkohol i alkoholna pića. Mladih koji su konzumirali alkohol više od 10 puta u posljednjih mjesec dana ima 2,3%, i ovo je grupa mladih koja je u visokom riziku da postane ovisna o alkoholu ili je već ovisna. Kao i kod duhanskih proizvoda, muškarci su češći konzumenti alkoholnih pića u odnosu na žene. U kategoriji mladih koji su konzumirali alkohol više od 10 puta u posljednjih mjesec dana samo su muškarci.

Mladi u Ilijašu uglavnom tvrde da ne konzumiraju opojne droge (97,5%). Spolne razlike nisu uočene.

Trend konzumacije vodene lule (nargile) među mladima u posljednjih nekoliko godina bilježio je trend rasta. U Ilijašu 77,8% mladih tvrdi da ne konzumira nargilu, što je u skladu s podacima o nekonzumiranju duhanskih proizvoda i alkohola. Spolne razlike su u okvirima greške mjerenja, kao i razlike po mjestu boravka.

Zanimljiv podatak je da 6,6% mladih kaže da nargilu konzumira više puta sedmično, pri tome je dvije trećine muškaraca u ovoj kategoriji i 79,9% su mladi iz vangradskih sredina. Ova grupa mladih je u riziku da postane ovisna ili su već razvili određeni stepen ovisnosti o vodenoj luli.

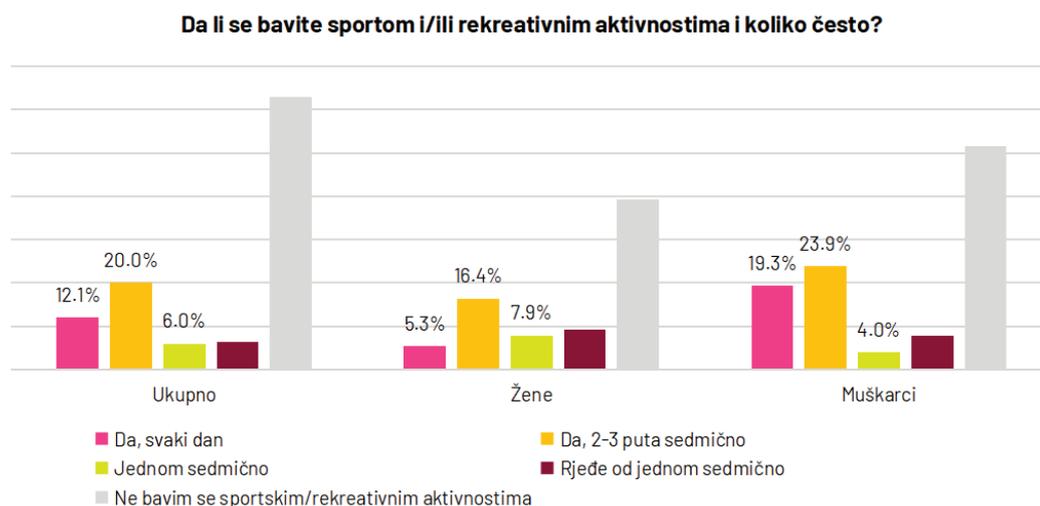
U Ilijašu 93,2% mladih tvrdi da nikada ne igra igre na sreću, kladionice, lutriju i sl. Ovaj podatak je visok u odnosu na druge lokalne zajednice u FBiH i trebalo bi ga uzeti s rezervom, s obzirom na vrlo visoku dostupnost i popularnost igara na sreću i kladionica. Mladih koji su rekli da svakodnevno igraju igre na sreću ima 0,8%. Ovo su mladi koji su potencijalni ovisnici o igrama na sreću ili su već razvili ovisničko ponašanje. Spolne razlike ali i razlike vezane za mjesto boravka mladih nisu uočene.

Bavljenje sportom

Više od polovine (51,5%) mladih u Ilijašu ne bavi se sportskim ili rekreativnim aktivnostima. Ovaj podatak je viši u odnosu na neke druge lokalne zajednice u kojima smo radili slična istraživanja. Žene su u većoj mjeri neaktivne u odnosu na muškarce, te tako 63% žena tvrdi da se ne bavi sportskim ili rekreativnim aktivnostima, dok to isto kaže 39,2% muškaraca.

S druge strane, 12,1% mladih tvrdi da se bavi sportom ili nekim rekreativnim aktivnostima svaki dan, a 20% mladih se bavi sportskim i rekreativnim aktivnostima 2 do 3 puta sedmično. I ovdje su uočljive spolne razlike te 19,3% muškaraca tvrdi da se bavi sportskim ili rekreativnim aktivnostima svaki dan, dok to isto kaže 5,3% žena. Razlike po mjestu boravka nisu uočene.

Grafik 33. Bavljenje sportom

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Najčešće vrste sportova kojima se mladi bave su ekipni (nogomet, košarka, odbojka i sl.), treninzi u teretani (bodibilding, kondicijske vježbe i sl.) te fitness (pilates, joga, aerobik, ples). Treninzi u teretani su popularniji kod mladih iz gradskih sredina, dok kod ostalih popularnih sportskih aktivnosti nisu uočene razlike po mjestu boravka. Veća popularnost sportskih i rekreativnih aktivnosti koje se vežu za teretanu kod mladih u gradskim sredinama može biti objašnjena većom dostupnošću teretana mladima iz grada.

Kultura i
umjetnost

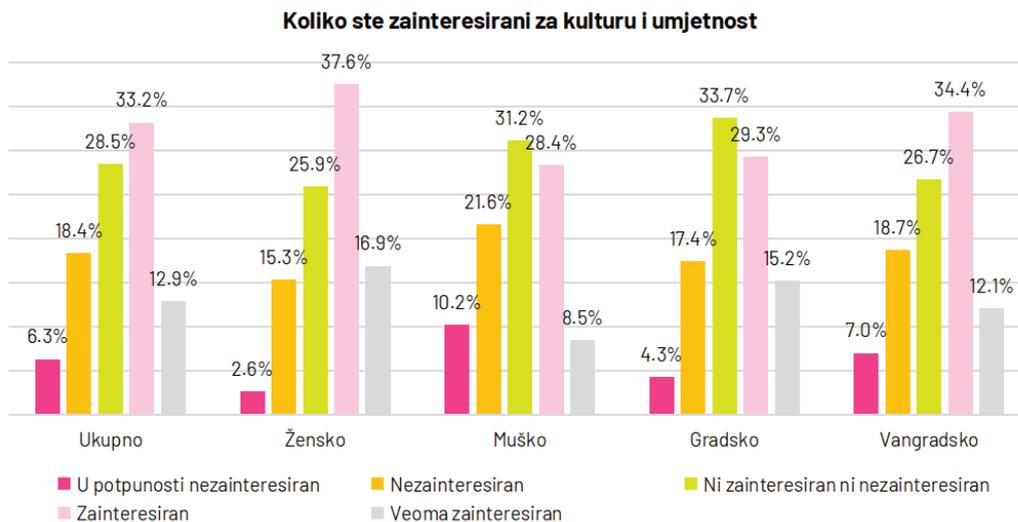

KULTURA I UMJETNOST

Javna ustanova „KULTURNO-SPORTSKI CENTAR I RADIO ILIJAŠ“ predstavlja primarnu ustanovu kulture u Ilijašu. Ova ustanova posjeduje biblioteku i kino salu, a u njenom sastavu djeluje i lokalna radiostanica.

Generalno gledano, mladi u Ilijašu su u većoj mjeri zainteresirani za kulturne sadržaje nego nezainteresirani. Ukupno je 46,1% mladih zainteresirano ili jako zainteresirano za kulturne sadržaje u lokalnoj zajednici.

Grafik 34. Zainteresiranost za kulturu i umjetnost

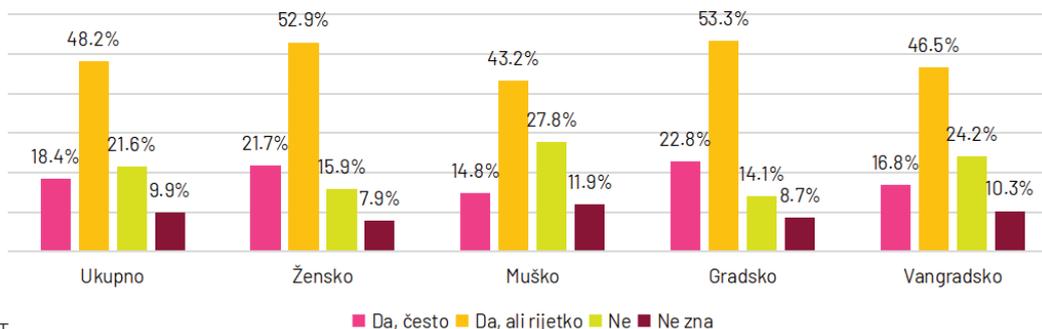

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Analiza spolnih razlika pokazuje da su žene (54,5%) u većoj mjeri zainteresirane za kulturne i umjetničke sadržaje u odnosu na muškarce (36,9%). Među muškarcima je i veći broj onih koji su odgovorili da nisu zainteresirani za kulturu i umjetnost. Analiza po mjestu boravka mladih nije ukazala na bitnije razlike kada je u pitanju zainteresiranost za kulturne sadržaje. Razlike su većinom unutar margine greške istraživanja.

Grafik 35. Dostupnost kulturnih sadržaja

Imate li priliku posjećivati događaje iz oblasti kulture i umjetnosti (predstave, koncerte, izložbe i sl.)? Molimo odgovorite da li imate priliku posjećivati ovakve događaje bez obzira na to da li ih zaista i posjećujete ili ne.

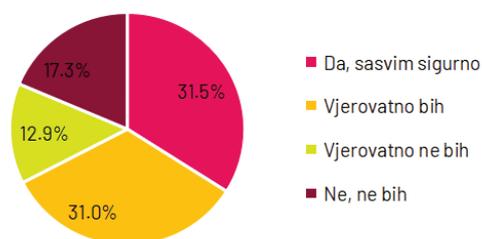

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada je u pitanju dostupnost kulturnih sadržaja u Ilijašu, mladi smatraju da imaju prilike pratiti sadržaje iz domena kulture i umjetnosti, ali da su oni rijetko dostupni (48,2%). Malo preko jedne petine (21,6%) mladih smatra da u Ilijašu nema dovoljno kulturnih i umjetničkih sadržaja. Zanimljivo je da muškarci u većoj mjeri smatraju da nemaju priliku posjećivati kulturne sadržaje u odnosu na žene. Bitno je istaknuti da mladi iz gradskih sredina u većoj mjeri tvrde da imaju prilike posjećivati kulturne sadržaje u odnosu na mlade iz vangradskih sredina, a što može ukazivati na problem dostupnosti ovakvih sadržaja mladima iz vangradskih sredina.

Grafik 36. Interes za posjetom kulturnim sadržajima

Da li biste posjećivali događaje iz oblasti kulture i umjetnosti ako biste imali priliku? (Ne uzimajući u obzir period tokom pandemije COVID-19.)

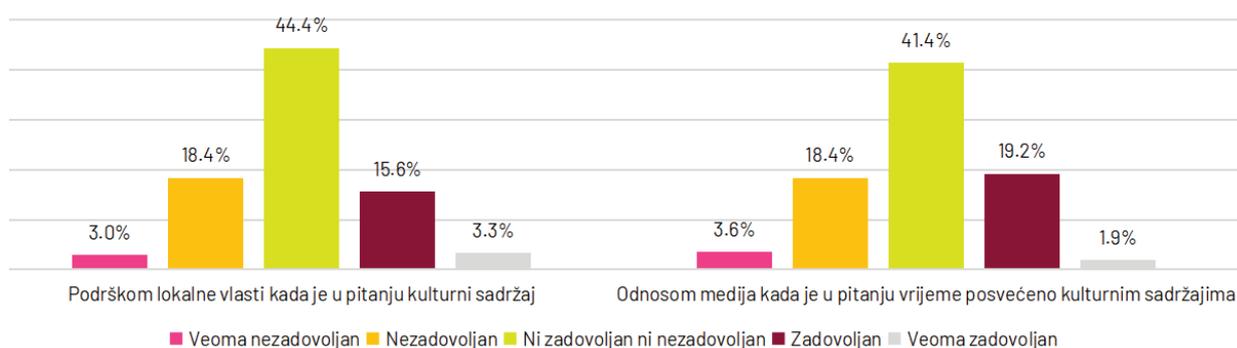

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Nezavisno od procjene dostupnosti kulturnih sadržaja, većina mladih (62,5%) ima interes da posjećuje sadržaje ove vrste. Uočene su spolne razlike među mladima, te tako žene u većoj mjeri tvrde da bi posjećivale kulturne sadržaje u odnosu na muškarce. Razlike među mladima po mjestu boravka nisu uočene, što ukazuje na to da, nezavisno od toga da li žive u gradskoj ili vangradskoj sredini, mladi žele da posjećuju kulturne i umjetničke aktivnosti, a što dodatno ističe važnost dostupnosti takvih sadržaja svim mladima.

Grafik 37. Zadovoljstvo podrškom kulturnim sadržajima

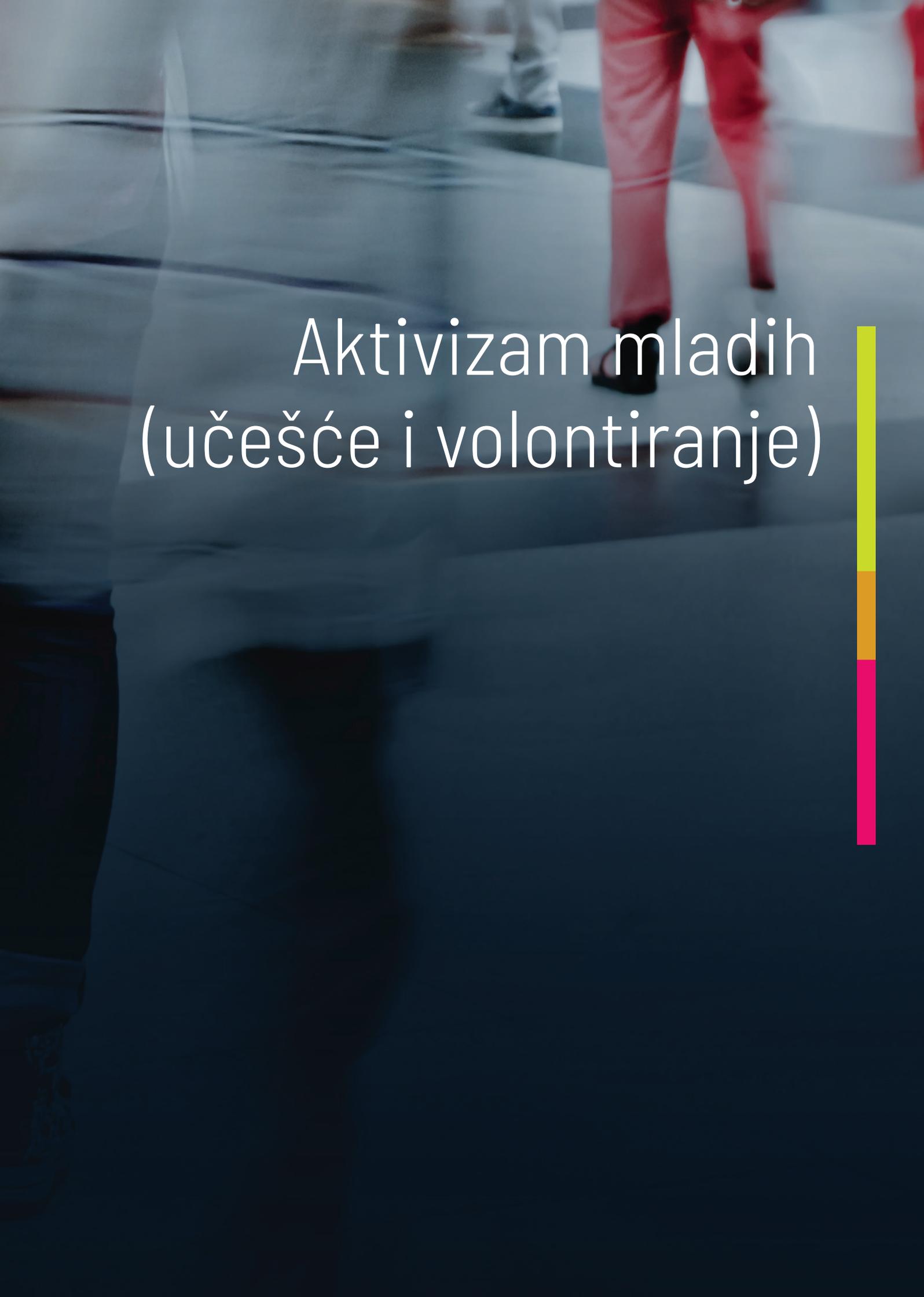
U kojoj mjeri ste zadovoljni:

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mladi u Ilijašu su u nešto većoj mjeri nezadovoljni (21,4%) nego zadovoljni (18,9%) podrškom lokalnim sadržajima iz domena kulture i umjetnosti. Međutim, najviše mladih je neodlučno po ovo pitanju. Mladi imaju slične stavove i kada je u pitanju zadovoljstvo odnosom medija prema kulturnim sadržajima i vremenu koje mediji izdvajaju za kulturne sadržaje.

A blurred background image showing the lower legs and feet of several people walking on a staircase. The colors are muted and out of focus, with a person in red pants being a notable element.

Aktivizam mladih (učesće i volontiranje)

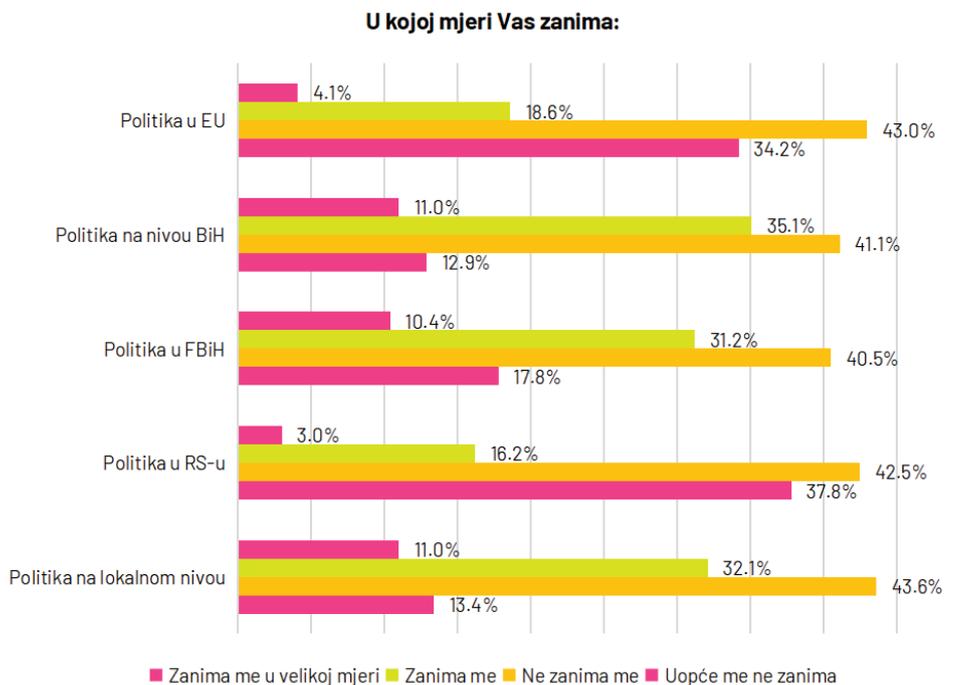

AKTIVIZAM MLADIH (UČEŠĆE I VOLONTIRANJE)

Zanimanje za politiku

Mlade u Ilijašu najviše zanima politika na nivou BiH, 46,1% mladih je zainteresirano ili jako zainteresirano za politička dešavanja na državnom nivou. Nakon državnog nivoa, mladi najveći interes iskazuju za politiku na lokalnom nivou (43,1%). Mlade Ilijaša najmanje zanima politika u RS-u i u Evropskoj uniji.

Grafik 38. Zanimanje za politiku

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

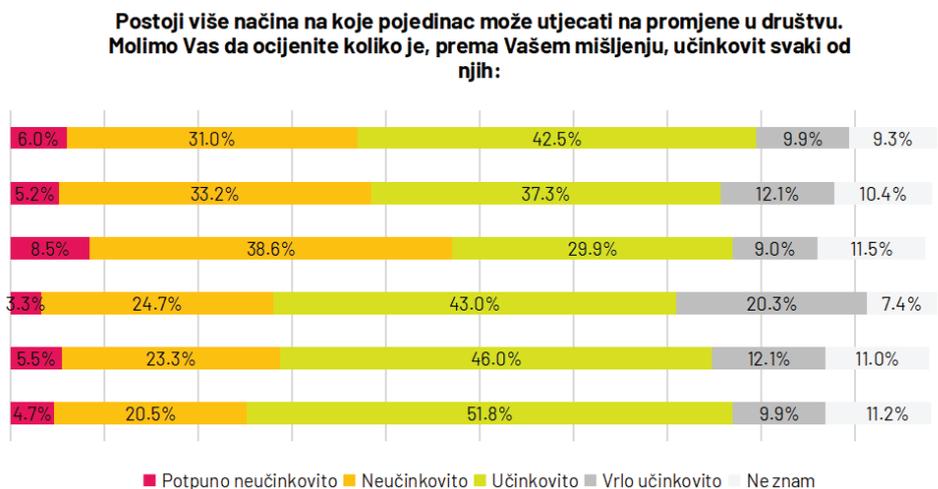
Utjecaj mladih na promjene

Pored iskazanog zanimanja za politiku, mladi u Ilijašu su pokazali koji je način, prema njihovom mišljenju, najučinkovitiji za promjene u društvu. Zanimljivo je da skoro dvije trećine (63,3%) mladih u Ilijašu smatra glasanje na izborima najučinkovitijim načinom utjecaja mladih na društvene promjene. Ovaj podatak ukazuje na izgrađenu svijest mladih o važnosti izbornog procesa i njihovog učešća u izborima.

Također, rad u političkim strankama mladi doživljavaju kao efikasan način za kreiranje društvenih promjena, te 61,7% mladih ovaj način vidi kao učinkovit ili vrlo učinkovit.

Po mišljenju mladih, lično kontaktiranje političara je najmanje učinkovit način utjecaja na društvene promjene.

Grafik 39. Učinkovitost pojedinih načina na koje se može utjecati na promjene u društvu

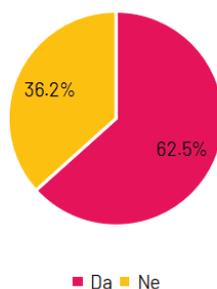

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada je već spomenuto da mladi izbore smatraju najefikasnijim načinom utjecaja na kreiranje društvenih promjena, vrijedi istaknuti i to da većina (62,5%) mladih u Ilijašu tvrdi da je glasala na posljednjim izborima (održanim 2020. g.). Važno je napomenuti da je prema podacima CIK-a izlaznost mladih na nivou BiH na Lokalne izbore 2020. g. iznosila 51,4%, dok je izlaznost opće populacije u ovom izbornom ciklusu bila 50,4%. Podatke o tvrdnjama mladih iz Ilijaša da su glasali treba uzeti s određenom dozom rezerve, koja se može objasniti specifičnostima uzorka koji je ispitan.

Grafik 40. Glasanje mladih na izborima

Jeste li glasali na prošlim izborima?

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Osim o izlaznosti na izbore, mlade smo pitali i o razlozima zbog kojih nisu glasali na posljednjim izborima. Primarni razlog neglasanja mladih je neispunjavanje zakonskih uslova za glasanje, odnosno 75,8% mladih koji nisu glasali tvrde da to nisu učinili jer nisu imali pravo glasa.

Grafik 41. Razlozi neglasanja kod mladih

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kao razloge izlaska na izbore mladi navode građansku obavezu, učešće u demokratskim procesima, očuvanje dostignutog nivoa demokratizacije društva.

„Mislim da je moralna odgovornost svakog čovjeka da izađe na izbore, glasa i izabere neku opciju. Sad, koju opciju bira, to je njegova privatna stvar.“

Muško, Ilijaš

„I sad kad se došlo do tog demokratskog diskursa, kad svaka osoba s 18 i više godina ima pravo glasa, mislim da je bezveze da se to ne iskoristi. Jer jedini način na koji možeš donijeti promjenu je da izađeš i da glasaš. Taman se ti slagao sa postojećim stanjem.“

Žensko, Ilijaš

„Zato što svi možemo promijeniti, ne može pojedinac.“

Muško, Ilijaš

Utjecaj mladih na donošenje odluka

Većina mladih (52,8%) u Ilijašu smatra da ima donekle ili mnogo utjecaja na donošenje odluka koje se tiču njih na lokalnom nivou. Pesimističnih mladih po pitanju vlastitog utjecaja na donošenje odluka na lokalnom nivou koje se tiču njih ima 14,8%, pri tome su muškarci nešto pesimističniji od žena.

Grafik 42. Utjecaj mladih na odluke koje se donose na lokalnom nivou

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

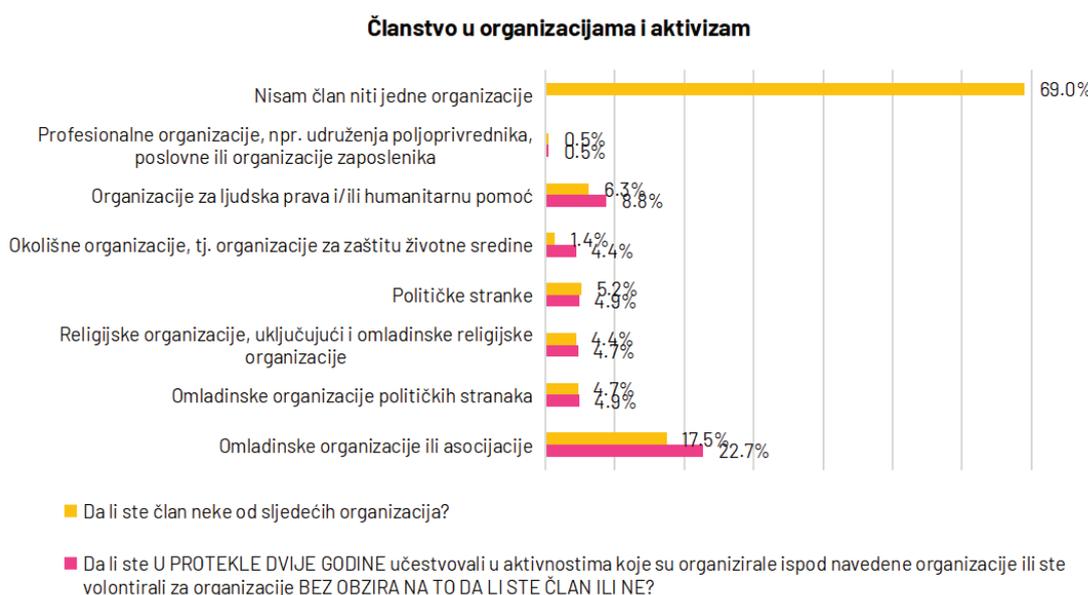
Članstvo mladih u organizacijama

Ispitivanje odnosa mladih i organizacija rađeno je u dva aspekta. S jedne strane se ispitalo članstvo mladih u organizacijama, dok se s druge strane ispitalo učestvovanje mladih u aktivnostima različitih organizacija bez obzira na to jesu li članovi ili ne.

Rezultati pokazuju da je 17,5% ispitanih član neke omladinske organizacije ili asocijacije. Postotak mladih koji su učestvovali u aktivnostima omladinskih organizacija je veći i iznosi 22,7%.

Ipak, najviše mladih izjavljuje da nisu članovi niti jedne organizacije (69%).

Grafik 43. Članstvo i rad u organizacijama

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na pitanje da li su u posljednje dvije godine učestvovali u bilo kakvim organiziranim volonterskim aktivnostima, 36,2% mladih je odgovorilo potvrdno. Važno je istaknuti da su mladi iz gradskih sredina (54,3%) u mnogo većoj mjeri odgovorili da su bili uključeni u organizirane volonterske aktivnosti u odnosu na mlade iz vangradskih sredina (30%).

MOBILNOST MLADIH

Putovanja i mladi

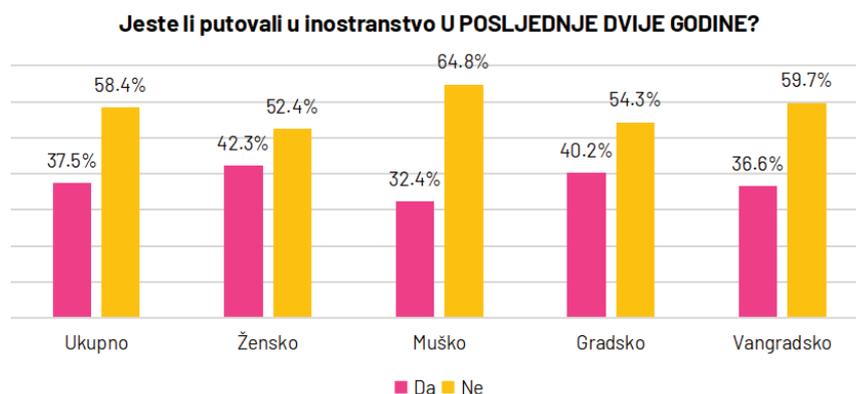
Dominantna većina (83,8%) mladih iz Ilijaša je u posljednje dvije godine putovala u neki drugi grad unutar BiH. Gradovi u koje mladi iz Ilijaša putuju su: Sarajevo, Mostar, Banja Luka, Tuzla, Zenica, Visoko, Bihać, Goražde, Konjic, Jajce i Travnik. Mladi putuju i u druge gradove unutar BiH, ali su ovdje istaknuti gradovi u koje najčešće putuju.

Važno je istaći da je trenutno period pandemije COVID-19 te da je to moglo imati utjecaja i na mogućnost putovanja.

Kada je u pitanju putovanje mladih u inostranstvo, taj postotak je daleko manji u odnosu na postotak putovanja unutar BiH. Naime, malo više od jedne trećine mladih (37,5%) je u prethodne dvije godine putovalo van BiH. Žene su češće putovale u inostranstvo u odnosu na muškarce. Mjesto gdje mladi borave nije se pokazalo kao bitan faktor kod učestalosti putovanja u inostranstvo. Razlike su uočljive, ali su u okvirima greške predviđene za ovo istraživanje.

Mladi najčešće putuju u sljedeće zemlje: Hrvatska, Crna Gora, Srbija, Austrija, Njemačka, Turska. Mladi koji su putovali u inostranstvo najčešće su to radili iz sljedećih razloga: turizam (56,9%), posjeta rodbini (19,7%), obrazovanje (7,3%).

Grafik 44. Putovanje u inostranstvo

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Analizom odgovora o učešću mladih u programima razmjene možemo primijetiti da su mladi najčešće učestvovali u

volonterskim i drugim kampovima za mlade (15,9%). Drugi program organizirane mobilnosti u kojem mladi najčešće učestvuju jesu ekskurzije unutar entiteta (11,2%). Mladi iz Ilijaša najmanje učestvuju u studentskim razmjenama (1,4%). Potrebno je spomenuti da na studijskim putovanjima dosta češće učestvuju mladi iz gradskih sredina u odnosu na mlade iz vangradskih sredina. Spolne razlike nisu uočene. I ovdje je važno napomenuti da je pandemija COVID-19 mogla imati efekta na opažene podatke.

Grafik 45. Učešće u programima

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Godine 2019. Općina Ilijaš je iz sredstava budžeta izdvojila 6.750 KM¹⁶ za mobilnost mladih, 2020. g. nije bilo izvršenja sredstava u ove namjene, dok je 2021. g. utrošeno 6.800 KM.¹⁷

Napuštanje države

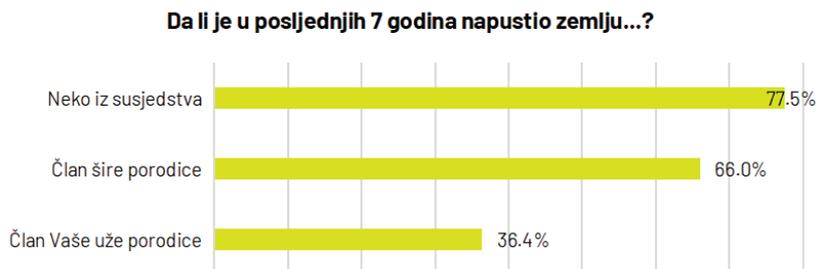
Trend odlaska stanovništva iz BiH u posljednjih nekoliko godina je prilično izražen. On je primjetan u svim grupama i kategorijama stanovništva, pa i kod mladih. U Ilijašu je nešto više od jedne trećine mladih (36,4%) reklo da im je član uže porodice napustio BiH u posljednjih 7 godina. Kada se gleda šira porodica, odlazak je još učestaliji te tako 66% mladih tvrdi da im je neko iz šire porodice napustio BiH u istom vremenskom razdoblju.

Mladi iz vangradskih sredina u nešto većoj mjeri izvještavaju da im je neko iz uže ili šire porodice napustio državu, ali je trend prisutan nezavisno od toga gdje mladi borave.

16 Izvršenje Budžeta Općine Ilijaš za 2020. g. (dostupno na: <https://www.ilijas.ba/PDF/2022/IzvršenjebudžetaOpćineIlijaszaperi-od0101202031122020.pdf>).

17 Izvršenje Budžeta Općine Ilijaš za 2021. g. (dostupno na: <https://www.ilijas.ba/PDF/2022/IzvršenjebudžetaOpćineIlijaszaperi-od0101311221.pdf>).

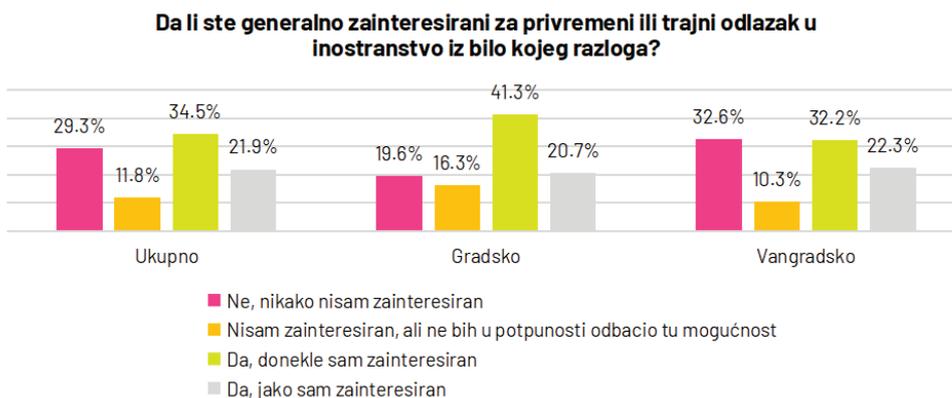
Grafik 46. Odlazak iz BiH

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Preko polovine (56,4%) mladih iz Ilijaša je u određenoj mjeri zainteresirano za odlazak iz BiH, od toga je njih 21,9% jako zainteresirano. Mladih koji nikako nisu zainteresirani za odlazak iz BiH ima 29,3%, pri tome je u vangradskim sredinama više mladih koji jasno kažu da ne žele otići u odnosu na gradske sredine, gdje je više neodlučnih mladih. Međutim, to ne znači da mladi iz vangradskih sredina ne žele otići, jer je njih 22,3% reklo da je jako zainteresirano za odlazak iz BiH, naspram 20,7% mladih iz gradskih sredina.

Grafik 47. Zainteresiranost za odlazak u inostranstvo

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Mlade koji su iskazali interes da napuste BiH smo pitali kakvi su im planovi za odlazak. Najviše mladih (44,6%) je reklo da nemaju konkretne planove iako su iskazali interes da odu iz BiH. Međutim, mladih koji su već poduzeli konkretne korake za dolazak ili te korake planiraju poduzeti u narednih godinu dana ima 23,2%, pri tome pod konkretnim koracima mislimo na učenje jezika, traženje posla ili studija, apliciranje za vizu i sl.

Grafik 48. Planovi za odlazak iz BiH

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Važno je istaknuti podatak da je 23,8% mladih reklo da je donekle ili vrlo izvjesno da će napustiti BiH u narednih godinu dana, a u narednih pet godina njih 49,6% je reklo da je izvjesno da će napustiti BiH. Faktori koji utječu na mlade da razmišljaju o odlasku ili planiraju odlazak iz BiH uglavnom se tiču faktora unutar BiH (a u manjoj mjeri zavise od faktora izvan BiH).

Mladi razloge odlaska ili ostanka usmeno verbaliziraju na sljedeće načine:

„Pa bih, tačnije napuštam. Trenutno radim sezonski, ali evo već duži vremenski period idem u Hrvatsku. Tamo sam odrastao i jednostavno tamo sam nekako svoj. Općenito, ništa se nije promijenilo duži vremenski period u Bosni. Kako bi se onda tek čovjek mogao nadati u budućnost kad se već opet priča i o ratu i o svemu? Da se vraćamo opet na ono što je bilo prije 30 godina. Jednostavno nije to to.“

Muško, Ilijaš

„Hiljadu puta sam pomislila: ‘Otići ću sutra’, pa se predomislim. Pa onda kažem: ‘Dobro, ostat ću, pokušat ću uraditi još ono malo što je do mene, pa ću onda razmisliti šta ću.’ Ali svakim danom sam sve više razočarana u ono što se dešava u obavijestima na društvenim mrežama, da je napustimo zbog kojekakvih vijesti koje nam se serviraju. Od ratnih dešavanja u svijetu, pa do mogućih ratnih dešavanja ovdje, kojekakvih afera i gluposti. Vjerujem da svim mladim ljudima ako do sada nije došlo da će napustiti Bosnu, da će im doći taj trenutak. Sad je pitanje kako će ko reagirati na njega.“

Žensko, Ilijaš

„Ja ne bih nikad napustio državu. Napustio bih državu baš ono zadnje kad ne bih imao šta jesti, tad bih napustio državu. Do tada ću se boriti, jer mislim da je ovdje previše truda uloženo, generacije i generacije od prije. Šta ćemo ako svi odemo? Ja ne bih nikad otišao.“

Muško, Ilijaš

SLOBODNO VRIJEME

Rezultati istraživanja pokazuju da mladi u Ilijašu svakodnevnicu najčešće provode u druženju i socijalizaciji. Mladi najčešće i najviše vremena provode s porodicom, pri tome je njih 54% reklo da su prošle sedmice (od trenutka ispitivanja) proveli dnevno više od pet sati s porodicom. Također, više od pet sati u druženju s prijateljima uživo u prethodnih sedam dana provelo je 40,3% mladih Ilijaša.

Kao što su pokazali podaci o bavljenju sportskim aktivnostima, i ovdje možemo primijetiti da mladi u Ilijašu nisu pretjerano angažirani kada su u pitanju rekreativne aktivnosti, te tako njih 45,8% kaže da se nikako nisu bavili sportom ili rekreacijom u sedmici kada smo ih ispitali. Također, njih 36,7% kaže da se nisu bavili hobijem u istom vremenskom periodu. Važan podatak je i da 44,7% mladih kaže da nisu nikako čitali knjige u periodu od sedam dana prije anketiranja.

Tabela 7. Slobodno vrijeme mladih

Prisjetite se u posljednjih sedam dana koliko sati DNEVNO STE u prosjeku:	Više od pet sati	Sat vremena ili manje	Nikako
Gledali TV	10,1%	31,5%	21,4%
Družili se s prijateljima uživo	40,3%	8,5%	3,8%
Družili se s prijateljima online	22,5%	20,0%	11,0%
Čitali knjige	7,7%	27,1%	44,7%
Čitali/gledali obrazovni sadržaj na internetu	8,5%	38,4%	25,5%
Informirali se putem novina, magazina, portala	6,8%	38,9%	38,6%
Bavili se nekim hobijem	9,9%	23,3%	36,7%
Pomagali u obavljanju kućnih poslova	14,0%	25,5%	6,0%
Pomagali roditeljima/starateljima u poslovima (poljoprivreda/privatni biznis)	11,2%	21,4%	29,3%
Bavili se sportom ili rekreacijom	7,4%	19,7%	45,8%
Proveli vrijeme s porodicom	54,0%	7,1%	2,2%
Obavljali duhovne/vjerske aktivnosti	7,1%	40,5%	26,8%

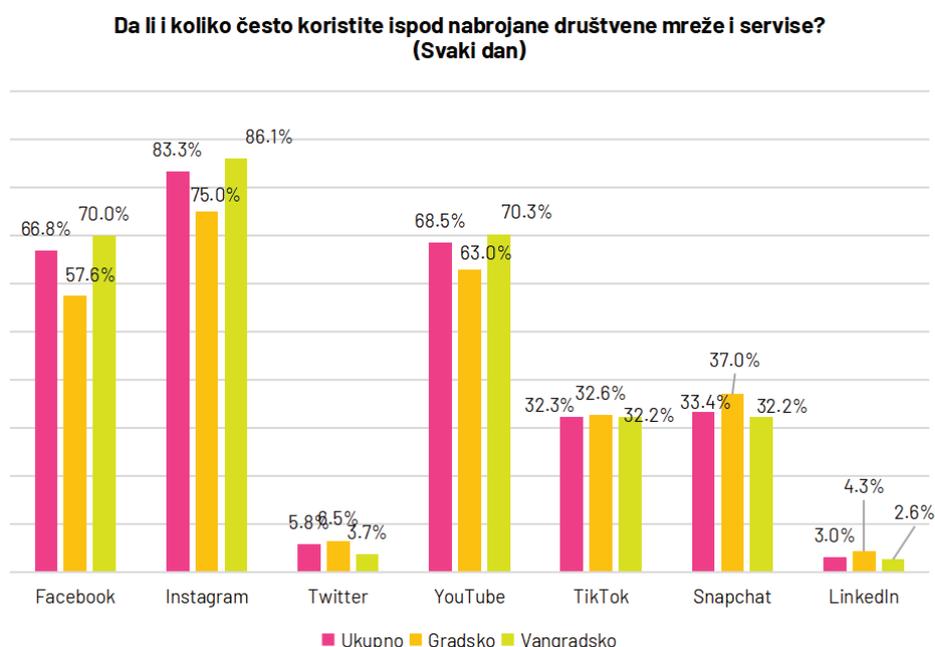
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Svaki dan internetu pristupa 88,2% mladih u Ilijašu, a skoro svaki dan 11% mladih. Većina mladih, odnosno njih 94,8%

pristupa internetu preko pametnog telefona.

Kada govorimo o društvenim mrežama, najpopularnija društvena mreža kod mladih u Ilijašu je Instagram, koji svakodnevno koristi 83,3% mladih. Na drugom mjestu je multimedijalni servis i društvena mreža YouTube, koji svakodnevno koristi 68,5% mladih, a odmah iza je Facebook, koji svaki dan koristi 66,8% mladih. Najmanje popularne mreže su Twitter i LinkedIn.

Grafik 49. Korištenje društvenih mreža

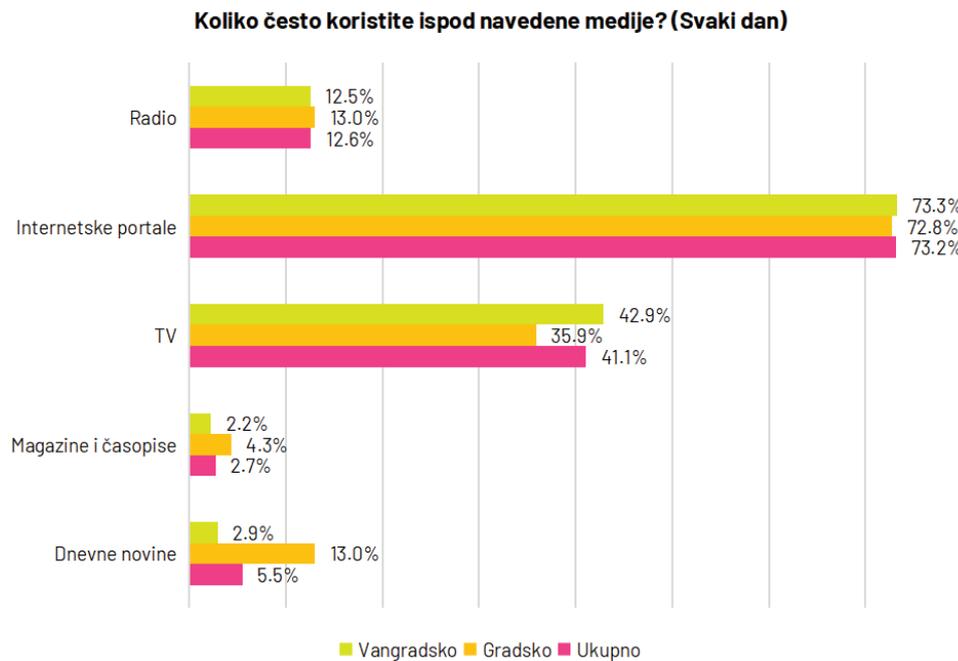

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Informiranje

Interneti portal predstavlja medij koji mladi u Ilijašu najčešće koriste za informiranje. Ovaj medij svaki dan koristi 73,2% mladih u Ilijašu. Televiziju kao izvor informiranja svakodnevno koristi 41,1% mladih. Najmanje popularni mediji kod mladih u Ilijašu su dnevne novine te magazini i časopisi. Zanimljivo je da su dnevne novine donekle svakodnevno čitane u gradskim sredinama, ali u vangradskim sredinama mladi ne koriste dnevne novine kao izvor informacija. Podatak u prilog ovome jeste i to da 67,1% mladih u Ilijašu nikako ne koristi dnevne novine kao izvor informacija. Ovi podaci koji se tiču nekorištenja dnevnih novina kao izvora informacija odudaraju od podataka koje dobijamo iz drugih sredina u BiH.

Grafik 50. Korištenje medija

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

I tokom fokusnih grupa mladi su isticali da je njihov primarni izvor informacija internet, odnosno različiti portali kojima pristupaju putem interneta, ali su istaknuli i komentare koji se tiču slušanja radija.

„Internet, ništa drugo.“

Žensko, Ilijaš

„Ja najviše koristim radio. Nekako, kada ste na poslu, najlakše je uključiti radio i slušati po cijeli dan, svih osam sati. Tako da nekako radio najviše čujem i većinu što čujem, čujem na radiju. Toliko radiostanica ima. Lokalnih i sve. Lokalne informacije, od mogućih javnih poziva, od mogućih dešavanja na općini Ilijaš.“

Žensko, Ilijaš

Identitet mladih

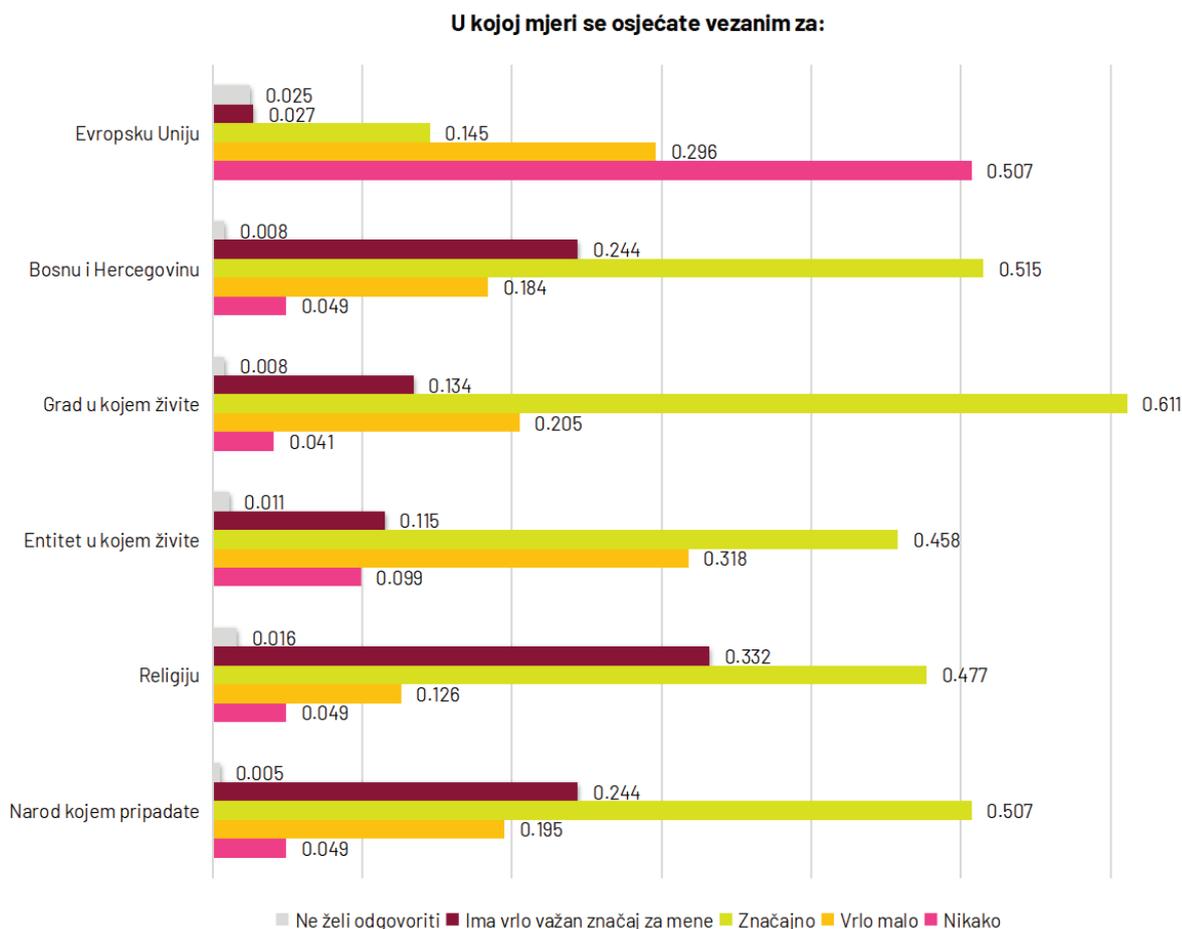
IDENTITET MLADIH

Mladi općine Ilijaš u velikoj mjeri osjećaju vezanost za različite aspekte svog identiteta. Mladi se najviše osjećaju značajno vezanim za grad u kojem žive, dok su kroz odgovore izjavili da religija ima vrlo važan značaj za njih. Upravo kada se posmatraju ukupni pozitivni osjećaji prema raznim aspektima identiteta, možemo primijetiti da je religija najdominantnija kategorija te 80,9% mladih kaže da je ona značajan ili vrlo značajan aspekt njihovog identiteta.

U velikoj mjeri je prate ukupni pozitivni osjećaji prema Bosni i Hercegovini (75,9%), narodu kojem pripadaju (75,1%) te gradu u kojem žive (74,5%).

Najmanji osjećaj povezanosti mladi Ilijaša imaju prema Evropskoj uniji, gdje je polovina mladih (50,7%) kroz svoje odgovore iskazala da se nikako ne osjeća vezanim za nadnacionalnu zajednicu evropskih država.

Grafik 51. Aspekti identiteta mladih

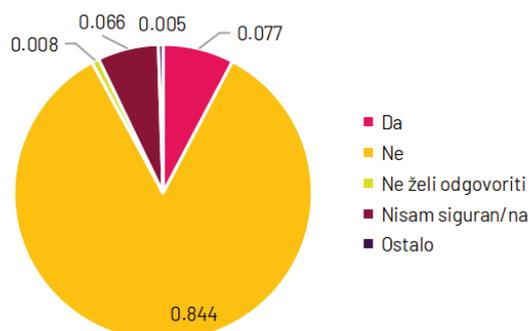

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema rezultatima istraživanja, za 86,4% mladih u Ilijašu nacionalnost nije bitan kriterij za odabir prijatelja. Ovoj tvrdnji u prilog ide i podatak gdje 76,2% mladih kaže da ima prijatelje druge nacionalnosti. Također, za 87,7% mladih Ilijaša nije bitna nacionalnost njihovog poslodavca.

Grafik 52. Kriteriji za odabir prijatelja

Jesu li Vam nacionalnost i religija bitan kriterij za odabir prijatelja?

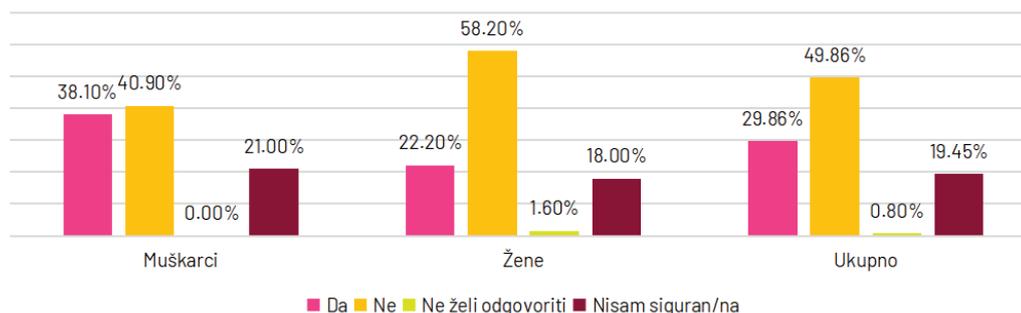
Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Kada je riječ o stupanju u brak s osobom druge nacionalnosti, mladi nisu u tolikoj mjeri otvoreni za takva iskustva kao kod sklapanja prijateljstava. Polovina, odnosno 49,9% mladih ne bi stupilo u brak s osobom druge nacionalnosti. Međutim, 29,9% mladih bi stupilo u brak s osobom druge nacionalnosti, dok 19,5% mladih Ilijaša nije sigurno u to da bi stupilo u brak s osobom druge nacionalnosti. Dakle, imamo veliki broj mladih koji nisu sigurni u svoju buduću eventualnu odluku i koji nisu zauzeli nijedan isključivi stav. Razlog tome može biti i davanje socijalno poželjnih odgovora, te je ove rezultate potrebno tumačiti s oprezom.

Ako odgovore na ovom pitanju posmatramo unutar spolova, možemo primijetiti da su mlade žene Ilijaša iskazale manju naklonost za brak s osobom druge nacionalnosti u odnosu na mlade muškarce. Ukupno 58,2% mladih žena ne bi stupilo u brak s osobom druge nacionalnosti, dok s druge strane u takav brak ne bi stupilo 40,9% mladih muškaraca. Kroz svoje odgovore mladi muškarci su iskazali veću otvorenost za brak s osobom druge nacionalnosti (38,1%) u odnosu na mlade žene Ilijaša (22,2%).

Grafik 53. Stupanje u brak s osobom druge nacionalnosti

Biste li stupili u brak s osobom druge nacionalnosti, ako već niste? Molimo da odgovorite i ako ste već oženjeni/udati.

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

SIGURNOST

Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom i službenicima

Kada je riječ o percepciji sigurnosti mladih općine Ilijaš, oni su kroz svoje odgovore izvijestili da se osjećaju sigurno u mjestu u kojem žive. Sigurnosnom situacijom na prostoru Ilijaša potpuno je zadovoljno 31,2% mladih, dok je 47,7% više zadovoljno nego nezadovoljno sigurnosnom situacijom na prostoru općine u kojoj žive. Potpuno nezadovoljnih sigurnosnom situacijom na prostoru općine je 6,8% mladih, dok je 11,2% mladih koji su više nezadovoljni nego zadovoljni sigurnosnom situacijom.

„Ilijaš je jedino mjesto gdje se ja osjećam u svom, na svom. Znači bez ikakvog straha da će mi neko prići i reći neku ružnu riječ, zbog čega ću se ja osjećati nelagodno. I to je ta neka sigurnost zbog koje se svi mi... neće niko od nas doći na ulicu ako će ga neko mrko pogledati i slično. Obično to u Ilijašu i osmijeh i čao i svi se mi ovdje znamo, tako da ta vrsta nesigurnosti ovdje ne postoji. Ali na gornjem dijelu općine to stvarno ne možemo reći.“

Muško, Ilijaš

„Eh ovako. Općina Ilijaš je posebna po tom svom nekom geografskom položaju. Fazon je taj što gore (u gornjem Ilijašu) nema policijske stanice koja bi bila zadužena za taj gore dio. Međutim, kada se desi neka situacija u mjestu koje je 40 kilometara od centra, pa čak i više neki predjeli, jedno policijsko auto mora otići gore na lice mjesta i koliko to traje vremenski. Tako da čisto sumnjam da građani iz tog dijela imaju tu neku vrstu sigurnosti, za razliku od nas koji ovdje taj aspekt, hajmo reći, ne osjećamo kada je ta sigurnost u pitanju. Svakako da i ovdje ima tih nekih dešavanja. Međutim, ne može sad niko od nas reći da se osjeća sigurno zbog tih nekih dešavanja ne samo u općini Ilijaš nego na prostoru cijele BiH, zbog tih kojekakvih vijesti lažnih, ali koje na sve nas psihički utječu, koliko god se mi trudili da ne utječu. Tako da mislim da ne može niko reći da je siguran. Ali sad da mislim da mi osjećamo neku vrstu nesigurnosti da ne smijemo izaći na ulicu, da ne smijemo pričati šta želimo i slično i ono što jesmo, to zaista mislim da ne postoji.“

Žensko, Ilijaš

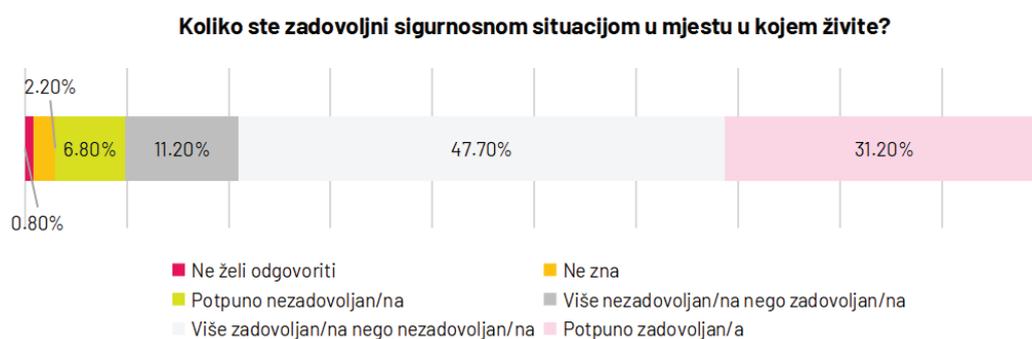
„Recimo, imamo šetalište pored Osnovne škole <Stari Ilijaš> kojim šeta mnogo djece, evo i ja prođem jer mi je bliže doći do Ilijaša ako hoću pješke, koje nije osvijetljeno. E taj dio je još uvijek negativan i još uvijek postoji, što se pod hitno treba rješavati. Međutim većina ulica, barem ovaj dio je osvijetljen. Obično kada se javljaju problemi sa rasvjetom, upravo su na gornjem dijelu.“

Muško, Ilijaš

„Ne vodi se računa oko toga, ne sprečavaju se, kazne se zanemaruju, na lijepe oči. Ja gdje živim u Malešićima, to je ulica jedan kilometar. Vjerujte, to su nekad trke. Auta se trkaju jednostavno. Policije nema, kamera nema. Ograničenje 50, naseljeno, puno kuća, ali svaku noć utrke.“

Žensko, Ilijaš

Grafik 54. Zadovoljstvo sigurnosnom situacijom

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Povjerenje u policijske službenike u manjoj ili većoj mjeri ima 72,1% mladih. Kada je riječ o zadovoljstvu mladih radom policijskih službenika, 53,2% mladih je koji su zadovoljni ili u potpunosti zadovoljni radom policijskih službenika. Važno je istaći da relativno veliki broj mladih nije imao isključivo mišljenje o radu policijskih službenika, te je 30,4% njih kroz svoje odgovore izvijestilo da nisu ni zadovoljni, a ni nezadovoljni radom policijskih službenika na prostoru općine Ilijaš.

„Dodala bih ja nešto. Bukvalno sam bila tu u Starom Ilijašu gdje je bilo da je djevojčicu udarilo auto, ne znam sad šta se dalje desilo. Ja sam bila tu i bila su dva policajca pored mene tu na stanici. Izlazili iz kladionice. I prošlo je auto sa jednim našim kabadahijom, koji je namjerno gasao, šljajdrao, ostavljao dim iza sebe. I mladi policajac govori: <Vidi ovog>, u smislu da reagiraju. Ovaj stariji samo: <Ma neka, neka, hajmo mi.>“

Žensko, Ilijaš

Oblici nasilja međ u mladim osobama

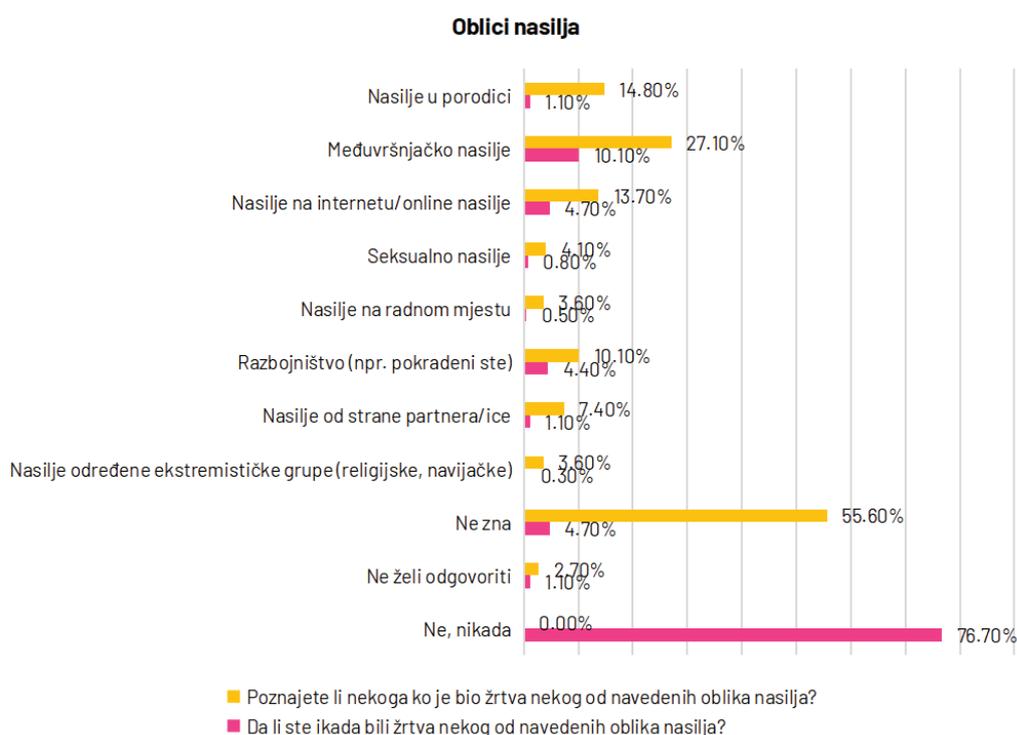
Prema odgovorima mladih općine Ilijaš, njih tri četvrtine, odnosno 76,7% nije nikada doživjelo nikakav oblik nasilja. Među mladima koji su ipak doživjeli određene oblika nasilja ističe se međuvršnjačko nasilje, koje je pretrpjelo 10,1% mladih. Dodatni istaknuti oblici nasilja koje su mladi direktno pretrpjeli su nasilje na internetu (4,7%) te određeni oblik razbojništva (4,4%).

Više od polovine mladih (55,6%) tvrdi da ne poznaje nekoga ko je bio žrtva određenog oblika nasilja. Ukupno je 27,1%

mladih kazalo da poznaje osobu koja je pretrpjela međuvršnjačko nasilje, te je to ujedno i najdominantniji oblik nasilja koje se javlja među mladima. Zatim, 14,8% mladih poznaje osobu koja je bila žrtva nasilja u porodici, a 13,7% mladih poznaje osobu koja je pretrpjela nasilje na internetu.

Općina Ilijaš je 2020. g. planirala utrošiti 5.000 KM18 na aktivnosti koje za cilj imaju prevenciju maloljetničke delinkvencije (a u što možemo podvesti međuvršnjačko nasilje), ali ta sredstva nisu utrošena. Godine 2021. planirano je bilo 2.000 KM,19 a utroška sredstava nije bilo.

Grafik 55. Oblici nasilja kojima su mladi izloženi

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Na pitanje da li mogu prepoznati psihičko nasilje 69,3% mladih je izjavilo da sasvim sigurno može prepoznati psihičko nasilje, dakle većina mladih tvrdi da može prepoznati psihičko nasilje. Postotak onih mladih koji su izjavili da vjerovatno ne bi znali prepoznati psihičko nasilje je nizak i iznosi 5,5%.

Međutim, malo više od jedne petine (21,4%) mladih nije sigurno da li bi moglo prepoznati psihičko nasilje, što je relativno

18 Izvršenje Budžeta Općine Ilijaš za 2020. g. (dostupno na: <https://www.ilijas.ba/PDF/2022/IzvršenjebudzetaOpćineIlijaszaperiod0101202031122020.pdf>).

19 Izvršenje Budžeta Općine Ilijaš za 2021. g. (dostupno na: <https://www.ilijas.ba/PDF/2022/IzvršenjebudzetaOpćineIlijaszaperiod0101311221.pdf>).

visok postotak ako uzmemo u obzir faktor da se radi o obliku nasilja. Ovakav podatak ukazuje i na smanjenu mogućnost da žrtva pretrpjenog psihičkog nasilja detektira ovakav oblik nasilja.

Grafik 56. Detekcija psihičkog nasilja

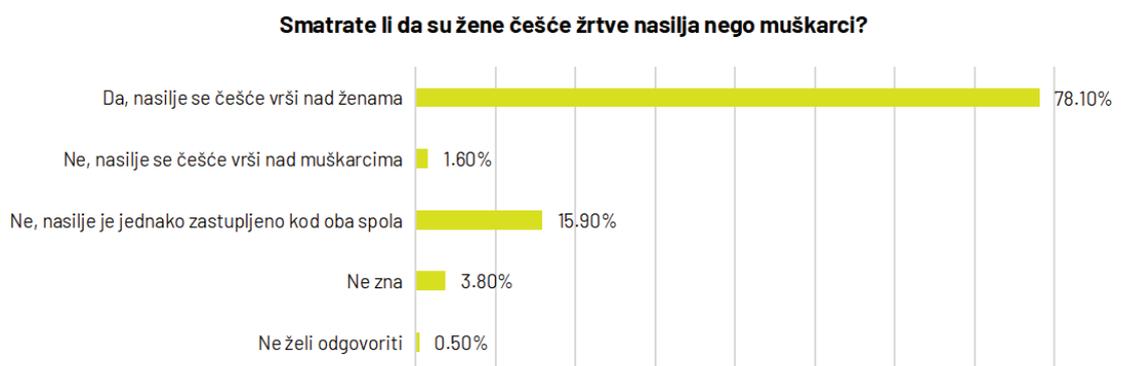

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Ukupno je 71% mladih odgovorilo da su im termini mobing i buling potpuno jasni. Ovaj postotak se u velikoj mjeri poklapa s postotkom mladih koji tvrde da mogu sasvim sigurno prepoznati psihičko nasilje (69,3%).

Više od tri četvrtine mladih općine Ilijaš smatra da su žene češće žrtve nasilja u odnosu na muškarce, preciznije 78,1% mladih ima takvo mišljenje. Skoro zanemariv broj mladih (1,6%) smatra da se nasilje češće vrši nad muškarcima, dok 15,9% mladih smatra da je nasilje jednako zastupljeno kod oba spola. Percepcija da su žene češće žrtve nasilja nego muškarci je značajno visoka, te bi na osnovu toga trebalo razmotriti povećanu pažnju na teme koje se tiču sprečavanja nasilja nad ženama.

Grafik 57. Žene kao žrtve nasilja

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

PANDEMIJA COVID-19

Kako je pandemija COVID-19 ostavila razne utjecaje na razne slojeve društva, tako je neizostavno ostavila utjecaj i na mlade općine Ilijaš. Mladi Ilijaša su kroz svoje odgovore iskazali da su u najvećoj mjeri bili zabrinuti za zdravlje njima bliskih osoba. Dominantna većina (87%) mladih je izvijestila da su se u manjoj ili većoj mjeri brinuli za zdravlje njima bliskih osoba. To je značajno veći postotak od onog gdje je 55,1% mladih izvijestilo da je pandemija izazvala strah za njihovo vlastito zdravlje. Mladi Ilijaša nisu u naročitoj mjeri bili zabrinuti zbog ekonomskog utjecaja pandemije, gdje 58,9% mladih nije iskazivalo zabrinutost u pogledu ekonomskih posljedica usljed pandemije.

Iako se veliki postotak mladih teško nosio s psihičkim pritiskom zbog opće atmosfere izazvane pandemijom (41,3%), zanimljivo je istaći da više od polovine mladih (55,3%) nije imalo teškoća s psihičkim pritiskom uzrokovanim pandemijom. Slično zapažanje možemo primijetiti kod mjera koje su se provodile zbog pandemije (ograničeno kretanje, policijski sat i slično), gdje je 43,3% mladih teško podnosilo mjere, dok 52,9% mladih nije imalo teškoće u odnosu na provedene mjere.

Važno je istaći da 61,1% mladih Ilijaša smatra da nije imalo pristup pouzdanim i tačnim informacijama vezano za pandemiju COVID-19, dok 8,2% mladih ne zna da li je imalo pristup pouzdanim i tačnim informacijama vezano za pandemiju, što je također procentualno relativno visok odgovor za ovakvu vrstu ponuđene alternative odgovora.

„Ja sam to iskreno teško podnio. Dva puta sam imao COVID, imao sam jednom teži oblik, upalu pluća. Vakcinisao sam se oba puta. I taj psihički momenat je bio negativan, ne zbog mene nego zbog nekog straha od roditelja. Šta ako se mama razboli, ako se otac razboli? Ljudi u godinama. Šta ako umru? Zaista, ja sam određeni period proživljavao neku vrstu anksioznosti, neću reći depresije nego anksioznosti. I postao sam hipohondar. Utjecalo mi na psihi da sam bio stalno bolestan jedno vrijeme. Sreća, imam dobrog prijatelja doktora, koji je rekao: 'Stani, tako i tako', i to je bio neki prijelomni momenat. Tako da COVID kao COVID je imao socioekonomski utjecaj na mene, hvala Bogu ne u tolikoj mjeri i ne onoliko dugo da ostavi neke posljedice. To je trajalo nekih 15 dana. 15 dana za zaborav. Čovjek izvuče pouku iz toga pa bude pametniji i iskusniji, idemo dalje.“

Muško, Ilijaš

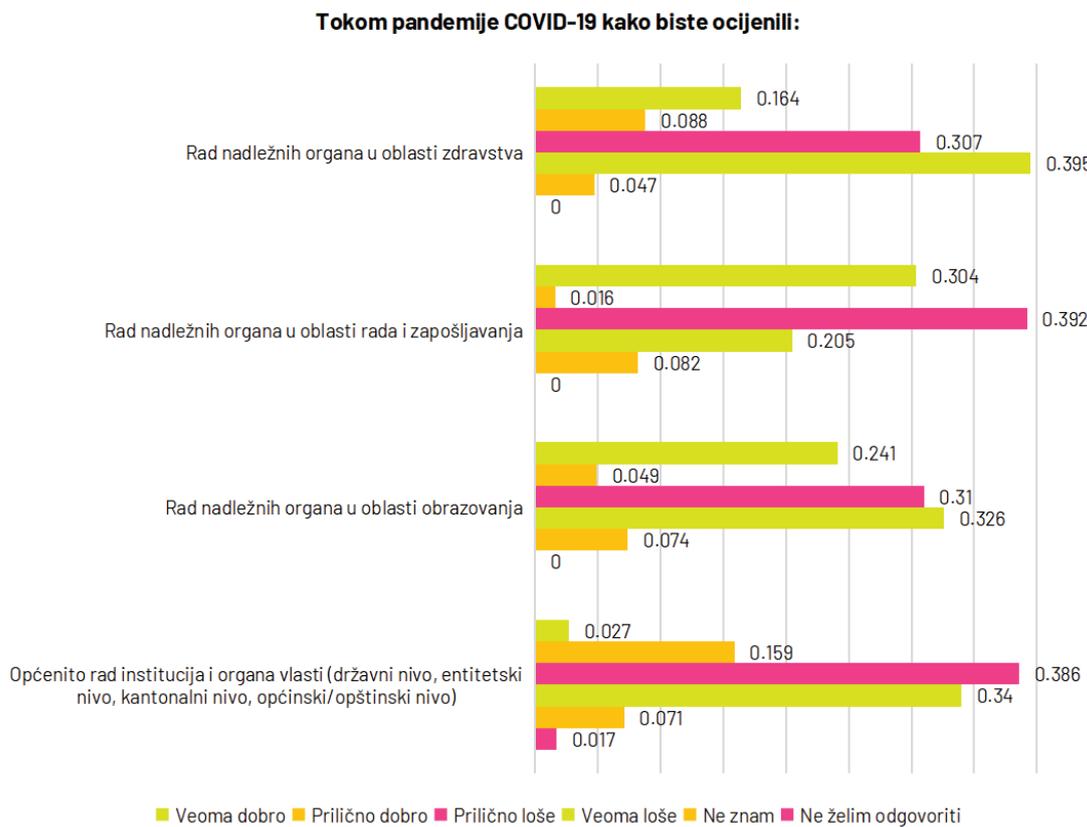
Grafik 58. Utjecaj pandemije COVID-19 na mlade

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Prema mišljenju mladih Ilijaša, rad institucija i organa vlasti svih nivoa, rad nadležnih organa u oblasti obrazovanja, rada i zapošljavanja, te rad nadležnih organa u oblasti zdravstva nije bio zadovoljavajući tokom pandemije COVID-19. Mladi su najmanje bili zadovoljni općenito radom institucija i organa vlasti, gdje je 72,6% mladih negativno ocijenilo njihov rad. Rad nadležnih organa u oblasti zdravstva je usko vezan za pojavu pandemije COVID-19. Mladi također nisu bili zadovoljni radom nadležnog organa u oblasti zdravstva, te je 70,2% mladih Ilijaša njihov rad ocijenilo kao veoma ili prilično loš.

Grafik 59. Ocjena rada institucija tokom pandemije COVID-19

Izvor: Institut za razvoj mladih KULT

Preporuke

PREPORUKE

Analiza položaja i potreba mladih predstavlja dokument koji je osnova za izradu Strategije prema mladima. Prilikom izrade dokumenata važno je imati sveobuhvatan, a ne partikularan pristup. Analiza je podijeljena prema oblastima kako bi se pružio detaljan uvid u stanje u kojem se nalaze mladi. Na osnovu Zakona o mladima Federacije BiH iz 2010. godine, vlasti na svim nivoima odlučivanja (lokalni, kantonalni i entitetski) dužne su usvojiti strategije prema mladima, koje moraju biti izvodive u predviđenim vremenskim rokovima.

Prilikom izrade strategije potrebno je, pored ostalih, obratiti pažnju na oblasti koje navodimo u nastavku teksta.

Obrazovanje

Rezultati analize pokazuju pad broja mladih na svim obrazovnim nivoima, što ukazuje na potrebu kreiranja i implementacije adekvatnih politika koje su vezane za natalitet.

Tehničku opremu i resurse koje škole posjeduju za realizaciju praktične nastave, vježbi, demonstrativnih časova i sl. treba u većoj mjeri učiniti dostupnim učenicima tokom realizacije nastavnih sadržaja. Mladi smatraju da je poboljšanje i povećanje praktične primjene stečenih znanja prioritet za poboljšanje obrazovanja u Ilijašu.

Mlade osobe u Ilijašu iskazale su potrebu za neformalnim obrazovanjem te je potrebno omogućiti im veći broj prilika u okviru neformalnog obrazovanja, posebno se ovo odnosi na mlade iz vangradskih područja.

Zapošljavanje

Mladi u Ilijašu smatraju da je najbolje raditi u vlastitoj firmi te su zainteresirani za pokretanje vlastitog biznisa, za šta im je potrebna podrška. Iako je finansijska podrška najtraženija, mladim osobama je potrebna i edukativna, pravna i druge vrste podrške koje će ih ohrabriti da pokrenu vlastiti biznis.

Proces zapošljavanja mladih, posebno u javnim institucijama, iziskuje veću transparentnost.

Programi zapošljavanja mladih trebaju biti vidljiviji i pristupačniji mladima, te promovirani prema mladima putem kanala komunikacije koje oni i koriste. Naime, većina mladih ne zna za vladine programe zapošljavanja te je potrebno da im informacije o tome budu jasnije i dostupnije.

Zdravstvo

Značajan broj mladih sistematske preglede ne vrši nikako ili ih vrši neredovno. Dio mladih koji su imali iskustvo sa sistematskim pregledima navodi kako takvi pregledi nisu bili kvalitetni i sveobuhvatni.

Potrebno je podići svijest kod mladih o vlastitom zdravlju te im omogućiti adekvatne i kvalitetne sistematske preglede.

Posebnu pažnju treba posvetiti mladim djevojkama u kontekstu educiranja o značaju redovnog vršenja ginekoloških pregleda te im omogućiti adekvatan pristup uslugama iz oblasti reproduktivnog zdravlja.

Programi za mlade

Mladima je potrebno omogućiti pristup kulturnim i sportskim sadržajima. Mladi iz vangradskih sredina imaju problem s dostupnošću kulturnih sadržaja u Ilijašu.

Volonterski rad predstavlja resurs koji je potrebno unaprijediti i iskoristiti. Mlade osobe u Ilijašu žele volontirati, ali ne znaju kome da se obrate.

Rješavanje stambenog pitanja kod mladih osoba predstavlja izazov i potrebna je pomoć mladima koji su se odlučili da žive samostalno, odnosno da se odvoje od roditelja i zasnuju svoju porodicu.

Komunikacija

Upoznavanje mladih s njihovim pravima i mogućnostima traži komunikaciju kroz kanale koje mladi koriste, a to su uglavnom društvene mreže. Također, najdominantniji izvor vijesti za mlade su internetski portali.

Sigurnost

Povećanje prisutnosti policijskih službenika na ulicama bi povećalo osjećaj sigurnosti kod mladih u Ilijašu. Također, potrebno je voditi računa o infrastrukturnim uslovima (osvijetljenost ulica, saobraćajna signalizacija, poštivanje saobraćajnih propisa, stavljanje u funkciju objekata koji su zapušteni i sl.) koji mogu utjecati na sigurnost mladih, a posebno se to odnosi na mlade iz vangradskih područja.

Područje gornjeg Ilijaša je posebno važno imati u vidu prilikom poboljšanja infrastrukture, a u cilju unapređenja sigurnosti mladih na području ove općine.

Institut za
razvoj mladih KULT

MLADI.ORG